

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Daniela Hrušková

**Role USA v eskalaci války proti drogám
v Mexiku za prezidenta Felipe Calderóna**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Daniela Hrušková**

Vedoucí práce: **PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2014**

Bibliografický záznam

HRUŠKOVÁ, Daniela. *Role USA v eskalaci války proti drogám v Mexiku za prezidenta Felipe Calderóna*. Praha, 2014. 51 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce *Role USA v eskalaci války proti drogám v Mexiku za prezidenta Felipe Calderóna* se zabývá vlivem USA na eskalaci boje proti obchodu s ilegálními drogami v Mexiku. Práce popisuje historii a vývoj války proti drogám od jejich počátků, tento širší historický kontext je klíčový pro interpretaci zintenzivnění protidrogových opatření přijatých v Mexiku po roce 2006. Dále práce prezentuje eskalaci boje a jeho dopady mezi léty 2006 a 2012 za mexického prezidenta Felipe Calderóna a analyzuje jím deklarované důvody pro vyhlášení války proti drogám. Následně práce analyzuje vliv USA na rozhodnutí Mexika válku proti drogám eskalovat a představuje podporu mexické války proti drogám ze strany USA. Práce shrnuje vývoj války proti drogám a analyzuje vliv USA na formování mexické protidrogové strategie po roce 2006 v rámci širšího historického kontextu a asymetrického vztahu USA a Mexika.

Abstract

Bachelor thesis *U.S. role in escalation of the war on drugs in Mexico during the Calderón presidency* focuses on the U.S. influence on the escalation of the fight against illicit drugs in Mexico. First it describes history and development of the war on drugs since its beginning. This historical context is essential for interpreting the intensified anti-drug measures taken in Mexico after the year 2006. Then it presents the escalation of the fight and its effects during the presidency of Felipe Calderón in 2006-2012 in Mexico. It analyzes Calderón's proclaimed reasons to declare the war on drugs. Next it analyzes the influence of the U.S. on the Mexican decision to escalate the war on drugs and presents the U.S. aid to Mexican anti-drug war efforts. This thesis summarizes the development of the war on drugs and analyzes the U.S. influence on creating the Mexican anti-drug strategy after the year 2006 in the

broader historical context of the war on drugs and in the context of the U.S.-Mexico asymmetrical relations.

Klíčová slova

USA, Mexiko, válka proti drogám, obchod s ilegálními drogami, protidrogová politika

Keywords

USA, Mexico, war on drugs, illicit drug trade, anti-drug policy

Rozsah práce: 74 477 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Daniela Hrušková

Poděkování

Chtěla bych na tomto místě poděkovat PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák, Ph.D. za cenné rady a laskavost při vedení mé práce a své rodině, přátelům a krůtě za podporu v tomto čase psychické lability a za předstírání zájmu o téma mé práce.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno: Daniela Hrušková

E-mail: danushka.hrushka@seznam.cz

Semestr: LS

Akademický rok: 2012/2013

Název práce:

Role USA v eskalaci války proti drogám v Mexiku za prezidenta Felipe Calderóna

Předpokládaný termín dokončení: LS, 2014

Vedoucí bakalářského semináře: PhDr. Ota Konrád, Ph.D.

Vedoucí práce (není povinné): PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák, Ph.D.

Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):

Téma války proti drogám nepřestává být aktuálním a spolu s prezidentskými volbami 2012 se naskytá otázka, jak se bude dál tento boj vyvíjet. Z těchto důvodů mi přijde zajímavé zamyslet se nad tím, jakou roli hrály v celé věci USA a jak se situace vyvíjela za prezidenta Felipe Calderóna, který válku proti drogám v Mexiku eskaloval.

Předpokládaný cíl (5 řádek):

Cílem práce je popsat a analyzovat, jakým způsobem mohly zkušenosti s tlakem USA na potlačení obchodu s ilegálními drogami z historie války proti drogám a vyhodnocení situace drogového obchodu jako bezpečnostní hrozby pro USA před nástupem mexického prezidenta Calderóna ovlivnit jeho rozhodnutí válku proti drogám v Mexiku eskalovat.

Základní charakteristika tématu (10 řádek):

Díky své geografické poloze je přes Mexiko každoročně pašováno obrovské množství nelegálních drog z Jižní Ameriky a samotného Mexika do USA. Na území Mexika operuje množství drogových kartelů, které bojují jak proti sobě, tak proti snahám mexické vlády o jejich demontáž. V roce 2000 se prezidentem stal Vincente Fox ze strany PAN, který se začal angažovat v boji proti drogovým kartelům, k eskalaci války proti drogám však došlo zejména za prezidentství Felipe Calderóna taktéž ze strany PAN, který byl zvolen v roce 2006. Spolu se zvýšením vládních snah o rozložení drogových kartelů došlo také k nárůstu násilí na novinářích a civilním obyvatelstvu. USA se vyjádřily, že jde o problém žádající si společné řešení a Calderónův boj proti drogám podpořilo technickým poradenstvím pro posílení soudního systému, vybavením a vzděláváním příslušníků donucovacích orgánů.

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

První část práce se bude zabývat historií a vývojem problému pašování drog, drogových kartelů, počátky kooperace mezi USA a Mexikem během 20. století a oficiálními vládními snahami problém řešit. Širší historický kontext vývoje války

proti drogám od jejího počátku je klíčový pro interpretaci její eskalace po roce 2006. Druhá část bude popisovat eskalaci boje mezi léty 2006 a 2012 za prezidenta Felipe Calderóna, povahu drogového obchodu v Mexiku a zabývat se mexickými důvody pro eskalaci války proti drogám. Třetí část se bude soustředit na podporu války proti drogám ze strany vlády USA a analyzovat jejich vliv na vývoj situace. Ve třetí části budou také představeny dokumenty vlády USA, jejichž závěry mohly být podnětem pro větší tlak USA k eskalaci protidrogového boje na mexické straně. Závěrečná část práce bude shrnovat vývoj války proti drogám a vliv USA na formování protidrogové strategie po roce 2006 v rámci širšího historického kontextu a asymetrického vztahu USA a Mexika.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

César Morales Oyarvide, „La guerra contra el narcotráfico en México. Debilidad del estado, orden social y fracaso de una estrategia”, *Aposta Revista de Ciencias Sociales*, č. 50 (2011).

„Drugs and violence in Mexico: The war on the border streets“, *The Economist*, 30. června 2005.

Keith Evans, *Válka bez konce, aneb, Krátký smutný příběh o dlouhé válce proti drogám* (Praha: Volvox Globator, 2003).

Kryštof Kozák, *Měkký podbřišek navěky: důsledky asymetrie mezi Spojenými státy a Mexikem* (Praha: Dokořán, 2010).

Luis Astorga, „The Limits of Anti-Drug Policy in Mexico“, *International Social Science Journal* 53, č. 169 (2001): 427-434.

Peter Andreas, *Border Games: Policing the U.S.-Mexico Divide* (Ithaca: Cornell University Press, 2000).

Richard B. Craig, „Operation Intercept: The International Politics of Pressure“, *The Review of Politics* 42, č. 4 (1980): 556-580.

Ted G. Carpenter, *Bad neighbor policy: Washington's Futile War on Drugs in Latin America* (New York: Palgrave MacMillan, 2003).

Tony Payan, *The Three U.S.-Mexico Border wars: Drugs, Immigration, and Homeland Security* (Westport: Praeger Security International, 2006).

Vendula Běláčková, „Mexiko pod vlivem drog a drogové politiky“, in *Mexiko: 200 let nezávislosti*, eds. Vendula Hingarová, Sylvie Květinová, Gabriela Eichlová (Praha: Pavel Mervart, 2010).

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

ÚVOD	1
1. HISTORIE A VÝVOJ VÁLKY PROTI DROGÁM	4
1.1 POČÁTKY KRIMINALIZACE DROG	4
1.2 POČÁTKY PAŠOVÁNÍ NA MEXICKO-AMERICKÉ HRANICI	5
1.3 MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ	5
1.4 NIXONOVO VYHLÁŠENÍ VÁLKY PROTI DROGÁM A 60. LÉTA	6
1.5 OPERACE KONDOR	7
1.6 POČÁTKY PAŠOVÁNÍ KOKAINU PŘES MEXICKO-AMERICKOU HRANICI	8
1.7 REAGANOVA ESKALACE VÁLKY PROTI DROGÁM A 80. LÉTA	9
1.8 SALINAS A NAFTA	10
1.9 NEÚSPĚCH VÁLKY PROTI DROGÁM	12
2. ESKALACE VÁLKY PROTI DROGÁM V MEXIKU A JEJÍ DOPADY	13
2.1 POLITICKÁ VÝMĚNA A ODKAZ STRANY PRI	13
2.2 FOXOVA ADMINISTRATIVA	14
2.3 CALDERÓNOVO VOLEBNÍ VÍTĚZSTVÍ?	15
2.4 DEKLAROVANÉ DŮVODY VÁLKY PROTI DROGÁM	15
2.4.1 <i>Konzumace drog v Mexiku</i>	16
2.4.2 <i>Násilí ze strany mexických drogových kartelů</i>	17
2.4.3 <i>Napojení kartelů na státní a politický aparát</i>	18
2.4.4 <i>Ilegální obchod se zbraněmi z USA</i>	18
2.5 POVAHA MEXICKÉHO OBCHODU S DROGAMI	19
2.6 POSTUPY CALDERÓNOVY ADMINISTRATIVY A JEJICH DOPAD	21
2.7 MOŽNÉ PŘÍČINY CALDERÓNOVY ESKALACE VÁLKY PROTI DROGÁM	24
3. USA A ESKALACE VÁLKY PROTI DROGÁM V MEXIKU	25
3.1 OBCHOD S DROGAMI JAKO OTÁZKA NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI	25
3.2 PŘÍSTUP USA BĚHEM ADMINISTRATIVY GEORGE BUSHE	26
3.3 PROTIDROGOVÝ STÁTNÍ APARÁT	26
3.4 SÍLÍCÍ HROZBA MEXICKÝCH DROGOVÝCH KARTELŮ	27
3.5 NÁRODNÍ STRATEGIE DROGOVÉ KONTROLY USA	28
3.6 INICIATIVA MÉRIDA	29
3.7 ZMĚNY OBAMOVY ADMINISTRATIVY	30
3.8 VLIV ASYMETRICKÉHO VZTAHU USA A MEXIKA	32
ZÁVĚR	33
SUMMARY	36
PRAMENY A LITERATURA	38

Úvod

Díky své geografické poloze je přes Spojené státy mexické¹ každoročně pašováno obrovské množství ilegálních drog z Jižní Ameriky i samotného Mexika do Spojených států amerických², jež jsou „zemí s největší poptávkou po nelegálních drogách na světě“³. Na území Mexika operuje množství drogových kartelů, které bojují jak mezi sebou, tak proti snahám mexické vlády o jejich rozložení. Válku proti drogám v Mexiku lze popsat jako snahu o vymýcení produkce ilegálních drog, zamezení jejich pašování na severoamerický trh a boj proti navázání drogových kartelů na státní činitele. K eskalaci války proti drogám došlo zejména mezi léty 2006 a 2012 za prezidentství Felipe Calderóna Hinojosa ze Strany národní akce (*Partido Acción Nacional*, PAN). Spolu se zvýšením vládních snah o rozložení drogových kartelů však došlo také k nárůstu násilí na civilním obyvatelstvu a novinářích ze strany kartelů a bojům mezi kartely samotnými. USA se vyjádřily, že jde o problém žádající si společné řešení a Calderónův boj proti drogám podpořily technickým poradenstvím pro posílení soudního systému, vybavením a vzděláváním příslušníků donucovacích orgánů.

Téma války proti drogám nepřestává být aktuálním a spolu s volbami v roce 2012 se naskytla otázka, jak se tento boj bude dál vyvíjet. Federální volby v létě 2012 zaznamenaly návrat Institucionální revoluční strany (*Partido Revolucionario Institucional*, PRI) k moci, jelikož se PRI stala nejsilnější stranou jak v Senátu, tak ve Sněmovně reprezentantů, a prezidentem byl zvolen Enrique Peña Nieto, taktéž ze strany PRI. Před rokem 2000 vládla strana PRI pod různými jmény po 71 let a pro mnohé se stala symbolem korupce a volebních podvodů. Velká část obyvatelstva byla však již po letech eskalované války proti drogovým kartelům a násilí s ní spojeným vyčerpána, přestože Calderónův boj proti drogám zpočátku podporovala. Se změnami v mexickém politickém vedení a možném útlumu snah o boj proti drogám je zajímavé se zamyslet nad tím, proč vlastně došlo k eskalaci války proti drogám, jak se situace za prezidenta Calderóna vyvíjela a jakou roli hrály v celé věci USA.

¹ Dále jen Mexiko.

² Dále jen USA.

³ Vendula Běláčková, „Mexiko pod vlivem drog a drogové politiky“, in *Mexiko: 200 let nezávislosti*, eds. Vendula Hingarová, Sylvie Květinová, Gabriela Eichlová (Praha: Pavel Mervart, 2010), 211.

Zkoumání vlivu USA na Calderónovo rozhodnutí eskalovat válku proti drogám na území Mexika je důležité pro hlubší pochopení asymetrického vztahu mezi oběma zeměmi. Další možná aplikace je na neustále aktuální otázku obchodu s ilegálními drogami v globálním měřítku a možnost či nemožnost efektivního boje proti němu. Je ale nutné brát v potaz, že případ Mexika a USA je extrémní, jelikož státy mají dlouhou tradici pašování nejrůznějších komodit z jedné strany na druhou a mezi sebou pozemní hranici dlouhou 3326 kilometrů⁴, která je známá svou propustností.

Záměrem práce je zodpovědět na otázku, jakou roli hrála podpora USA poskytnutá Mexiku v eskalaci války proti drogám v Mexiku za prezidenta Calderóna. Tato otázka na sebe nutně pojí další, jako například kdy a jakým způsobem konkrétně došlo k eskalaci, jaké důvody Calderóna k rozhodnutí eskalovat vedly, jaké byly konkrétní formy podpory ze strany vlády USA a jaký byl jejich vliv na vývoj eskalace války proti drogám. Role USA na eskalaci války proti drogám v Mexiku je příkladem důsledků asymetrických vztahů mezi oběma zeměmi. Záměrem práce je tedy i ověření, zda způsob, jakým se USA podílely na eskalaci války proti drogám za Calderóna, spadá do širšího historického kontextu jednání USA s Mexikem. Základní výzkumnou otázkou tedy je, jakým způsobem mohly zkušenosti s tlakem USA na potlačení obchodu s ilegálními drogami z historie války proti drogám a vyhodnocení situace drogového obchodu jako bezpečnostní hrozby pro USA před nástupem mexického prezidenta Calderóna ovlivnit jeho rozhodnutí válku proti drogám v Mexiku eskalovat.

Práce se bude věnovat především obdobím mezi léty 2006 a 2012, kdy byl prezidentem Mexika Felipe Calderón, jelikož právě za jeho vlády došlo k největšímu nárůstu snahy o rozložení drogových kartelů, potlačení jejich vlivu a omezení obchodu s ilegálními drogami. První část práce se bude zabývat historií a vývojem problému pašování drog, drogových kartelů, počátky kooperace mezi USA a Mexikem během 20. století a oficiálními vládními snahami problém řešit. Širší historický kontext vývoje války proti drogám od jejího počátku je klíčový pro interpretaci její eskalace po roce 2006. Druhá část bude popisovat eskalaci boje mezi léty 2006 a 2012 za prezidenta Felipe Calderóna, povahu drogového obchodu v Mexiku a zabývat se mexickými důvody pro eskalaci války proti drogám. Třetí část se bude soustředit na podporu války proti drogám ze

⁴ Oldřich Kašpar, *Dějiny Mexika* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009), 7.

strany vlády USA a analyzovat jejich vliv na vývoj situace. Ve třetí části budou také představeny dokumenty vlády USA, jejichž závěry mohly být podnětem pro větší tlak USA k eskalaci protidrogového boje na mexické straně. Závěrečná část práce bude shrnovat vývoj války proti drogám a vliv USA na formování protidrogové strategie po roce 2006 v rámci širšího historického kontextu a asymetrického vztahu USA a Mexika.

Z metodologického hlediska práce do velké míry vychází z kontextuálního přístupu. Pro zkoumání války proti drogám je klíčový její historický, ekonomický a sociální kontext, který je představen v prvních dvou kapitolách. Z tohoto širšího kontextu je pak možné vycházet při porovnání historického vývoje války proti drogám s její eskalací za prezidenta Calderóna v Mexiku. Ve třetí části práce jsou pak analyzovány vládní dokumenty USA a jejich potenciální vliv na eskalaci války proti drogám.

Práce vychází z velké části ze sekundárních zdrojů na dané téma. Sekundárních zdrojů věnujících se tématu války proti drogám je velké množství, většina z nich se však zabývá jen částí problému. Práce do velké míry čerpá z knihy *Border Games: Policing the U.S.-Mexico Divide*, jejímž autorem je Peter Andreas z Brownovy univerzity v USA, který se ilegálním a drogovým obchodem dlouhodobě zabývá. Jeho kniha nabízí komplexní analýzu politiky kontroly hranice mezi USA a Mexikem a v tomto kontextu i problému pašování ilegálních drog. Další knihou, o kterou se práce opírá, je *The Three U.S.-Mexico Border Wars: Drugs, Immigration, and Homeland Security* od Tony Payana. Payanova kniha se věnuje hlavním problémům hranice Mexika a USA, podrobně popisuje vývoj politiky spojené s hranicí od 19. století po současnost a analyzuje dopady změn přístupu USA ke společné hranici.

Pro práci byly použity také oficiální statistiky, průzkumy a zprávy vlády USA, vlády Mexika i Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu. Důvěryhodnost vládních statistik a výsledků průzkumů může být sice diskutabilní, ale jelikož k jejich výsledkům stát přihlíží, jsou pro práci relevantní. V tomto ohledu můžeme statistiky OSN jakožto organizace ne přímo závislé na vládě USA či Mexika vnímat jako více věrohodné. I v těchto je však třeba si uvědomit, že mnoho statistik týkajících se tématu nemusí být zcela pravdivých. Například u ceny ilegálních drog, zisků drogových kartelů či celkového množství drog pašovaných do USA jde pouze o odhady, což je ovšem dáno povahou věci.

Při zkoumání tématu války proti drogám je nutné ke zdrojům přistupovat kriticky, jelikož jde o aktuální a citlivé téma, na které najdeme nejrůznější názory. Problematické jsou zejména argumenty opírající se o statistické údaje množství zabavených drog či zatčených osob. Nárůst těchto hodnot totiž lze při vytržení z kontextu interpretovat jako zvýšenou efektivitu protidrogových opatření, ale zároveň jako nárůst produkce a objemu pašovaných drog. Mnoho současných autorů věnujících se tomuto tématu na válku proti drogám nahlíží velmi kriticky, mohou tedy být vnímáni jako zaujatí. Je nutné brát v potaz, že autoři mohou být ovlivněni různými ideologiemi, například libertariáni mohou válku proti drogám odmítat jako nadměrný zásah státu do svobod jedince a navrhnout legalizaci všech v současnosti ilegálních drog. Přestože například konzervativci s plošnou legalizací povětšinou nesouhlasí, stále více z nich je zastánci alespoň dekriminlizace užívání drog. Použitá sekundární literatura je od často citovaných a důvěryhodných autorů, kteří své argumenty opírají o množství důkazů a nelze na ně pohlížet jako na primárně zaujaté proti fundamentálním základům války proti drogám.

1. Historie a vývoj války proti drogám

1.1 Počátky kriminalizace drog

Válku proti drogám vyhlásily USA interně již na konci 19. století v kontextu abstinenciho hnutí a rozšířeného rasismu dále podněcovaného množstvím čínských imigrantů, kouřících opium. Poptávka čínských imigrantů v USA po opiu přinesla pěstování opia do Mexika, kde se již tradičně pěstovala marihuana. „Opium a jeho deriváty – morfin a heroin – hrály v první polovině války proti drogám hlavní úlohu.^{5c} První zákaz týkající se drog byl na území USA přijat již v roce 1875 v San Franciscu, nařizoval uzavření opiových doupat a rychle se rozšířil z Kalifornie i do dalších států. USA poté začaly bojovat za mezinárodní zákaz výroby opia, v roce 1909 došlo v Šanghaji k první schůzce Mezinárodní opiové komise. O dva roky později v roce 1911 byla svolána první Haagská opiová konference, na které se USA dále pokoušely prosadit své snahy o mezinárodní regulaci výroby a prodeje narkotik. Válka proti drogám se však do své mezinárodní fáze posunula až po první světové válce, a to díky

odstavci 295 versailleské smlouvy, který znamenal ratifikaci výsledné úmluvy z Haagské opiové konference. „Každý národ ratifikující versailleskou smlouvu se automaticky zavazuje ke změnám vlastních domácích zákonů a zpřísnění držení, výroby a obchodování s opiem a jeho deriváty. A spolu s opiáty, správně nazývanými narkotika, je postaven mimo zákon i kokain.“⁶ Právě nadměrné zdanění či přímo postavení mimo zákon komodit, po kterých existuje reálná poptávka, má za následek rozvoj černého trhu s danou komoditou a vytvoření podmínek pro pašeráctví.

1.2 Počátky pašování na mexicko-americké hranici

Pašování přes hranici mezi Mexikem a USA⁷ má díky geografické blízkosti obou států však tradici již od poloviny 19. století. Od definitivního určení hranice mezi oběma státy v roce 1848 smlouvou z Guadalupe Hidalgo a 1853 Gadsdenovou koupí bylo pašování nedílnou součástí života na hranici. To bylo v té době usnadněno všeobecnou absencí vládní byrokracie omezující přeshraniční pohyb a obchod. Ke změně směrem k větší kontrole hranice ze strany USA došlo s nástupem 20. století s imigračními zákony, vznikem pohraniční hlídky (*Border Patrol*), počátkem prohibice a nárůstem významu celní správy (*Customs Service*). Význam pašování vzrostl právě během éry prohibice alkoholu v USA mezi léty 1919 a 1933, kdy došlo k vzestupu mexických pohraničních měst a vytvořily se struktury, které se po odvolání prohibice přizpůsobily jiným pašeráckým aktivitám.

1.3 Meziválečné období

Stejně jako na konci 19. století, kdy byly předsudky vůči čínským imigrantům jedním z podnětů k ilegalizaci opia, sehrál rasismus spolu s konkurenčním bojem o pracovní místa důležitou roli ve třicátých letech 20. století. Tentokrát šlo však o kriminalizaci marihuany, jejíž konzumaci do USA přinesli sezónní pracovníci z Mexika. V roce 1930 byl zřízen Federální úřad pro boj s narkotiky (*Federal Bureau of Narcotics*), jehož první ředitel Harry J. Anslinger zorganizoval lživou mediální kampaň zkreslující statistiky o počtu závislých na marihuaně a mystifikující o jejím vlivu na lidskou psychiku a chování. Během této hysterické mediální kampaně byl také záměrně používán výhradně termín marihuana, protože výraz konopí neměl negativní konotace spojované

⁵ Keith Evans, *Válka bez konce, aneb, Krátký smutný příběh o dlouhé válce proti drogám* (Praha: Volvox Globator, 2003), 18.

⁶ *Ibid.*, 46.

s mexickými imigranty a drogami a z předchozích zkoumání bylo konopí známé jako látka neškodná. V šíření dezinformací o účincích užívání marihuany pravděpodobně sehrálo svou roli i ohrožení finančních zájmů vlivných společností, pro které by byly produkty z konopí zpracovaného takzvaným dekortikátorem patentovaným jen o pár let dříve konkurenční hrozbou.⁸ V roce 1937 tedy došlo k schválení zákona o daních z marihuany, „který díky sérii restrikcí de facto vytlačil obchodování s marihuanou do ilegality.“⁹ Během druhé světové války bylo pěstování opia v Mexiku snášeno a spíše podporováno, jelikož byl „morfin vyráběný z opia strategickou komoditou, takže se prioritou vlády USA stalo spíše to, aby se opium nedostalo do rukou mocností Osy.“¹⁰ Poté však došlo k opětovnému vymáhání dodržování zákonů a represivních postupů vůči ilegálním drogám.

1.4 Nixonovo vyhlášení války proti drogám a 60. léta

Během 60. let v USA dramaticky narostlo rekreační užívání drog, které se stalo součástí kontrakultury, protestu a vzpoury proti tradičním normám, hodnotám, autoritám a životnímu stylu. Zvolení Richarda Nixona americkým prezidentem v roce 1968 se sloganem kampaně „zákon a pořádek“ znamenalo počátek eskalace politických postupů vůči ilegálním drogám. Nixon již pár měsíců po nástupu do prezidentské funkce podal Zvláštní zprávu Kongresu o kontrole narkotik a nebezpečných drog, ve které vyzval k zpřísnění federální i státní legislativy, mezinárodní kooperaci, potlačení ilegálního dovozu omamných látek ze zahraničí i obchodování s nimi v rámci USA, podpoře vzdělání veřejnosti o rizicích užívání drog, výzkumu jejich účinků a léčby závislosti na nich.¹¹ Byl to právě Nixon, kdo jako první začal používat válečnou rétoriku v souvislosti s protidrogovou politikou. Užívání drog v USA prohlásil za veřejný problém číslo jedna, kterému se USA musí postavit na všech frontách.¹² Za Nixonova prezidentství začal proces konstantní eskalace politiky jakožto odpovědi na jakýkoli s drogami spojený problém. Již v září roku 1969 Nixon vyhlásil ve snaze omezit

⁷ Dále jen mexicko-americká hranice.

⁸ Evans, „Válka bez konce, aneb, Krátký smutný příběh o dlouhé válce proti drogám“, 54-65.

⁹ Kryštof Kozák, *Měkký podbřišek navěky: důsledky asymetrie mezi Spojenými státy a Mexikem* (Praha: Dokořán, 2010), 126.

¹⁰ Ibid., 127.

¹¹ „266 – Special Message to the Congress on Control of Narcotics and Dangerous Drugs.“, The American Presidency Project, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=2126> (poslední přístup 13.5.2014).

¹² Ed Vulliamy, „Nixon’s war on drugs began 40 years ago, and the battle is still raging“, *The Guardian*, 24. července 2011, <http://www.theguardian.com/society/2011/jul/24/war-on-drugs-40-years> (poslední přístup 13.5.2014).

pašování marihuany a dalších drog z Mexika do USA operaci *Intercept* (Zachycení). V rámci tohoto protidrogového opatření došlo ke zpřísnění kontrol všech vozidel překračujících mexicko-americkou hranici. Primárním účelem operace však nebylo zastavit tok drog z Mexika do USA, ale signalizovat Nixonovu nelibost s nedostatečným úsilím mexické vlády o vymýcení drog a vynutit si mexickou konformitu a kooperaci s protidrogovými snahami Washingtonu.¹³ Operace v podstatě na dva týdny paralyzovala veškerý přeshraniční styk a díky jeho vzájemné ekonomické provázanosti těžce poškodila pohraničí na obou stranách. Přestože americká vláda operaci prezentovala jako společné úsilí založené na konzultacích s Mexikem, mexická vláda byla až do spuštění operace informována o zamýšleném postupu jen minimálně.¹⁴ Operace vyvolala řadu protestů a kritiku mexické veřejnosti, která opatření vnímala jako diskriminační a zastrašující. Mexiko však nakonec přislíbilo agresivnější zakročení proti drogovému problému. Ačkoli operace na nějakou dobu narušila vzájemné diplomatické vztahy obou zemí a ekonomicky ochromila pohraniční region, z dlouhodobějšího hlediska se dá říci, že se stala katalyzátorem zvýšené snahy Mexika o eradikaci drog na svém území. Ještě před svou rezignací v srpnu 1974 založil v roce 1973 Nixon Federální úřad pro boj s narkotiky (*Drug Enforcement Administration*, DEA) jako přední orgán pro potírání pašování a distribuce drog. DEA sdružovala agenty z předcházejících protidrogových úřadů pod jednotným vedením. Spolu s neustálou eskalací války proti drogám DEA stejně jako jiné donucovací orgány rostla, v roce 1973 začínala s ročním rozpočtem 65 milionů dolarů a necelými 3 tisíci zaměstnanci, v současnosti má přes 11 tisíc zaměstnanců a rozpočet přes 2,7 miliardy dolarů.¹⁵

1.5 Operace Kondor

V roce 1975 spustila mexická vláda pod pobídkami ze strany USA svou do té doby největší kampaň proti nelegálním drogám, operaci Kondor. Během operace Kondor bylo nasazeno téměř deset tisíc vojáků mexické národní armády za účelem letecké i manuální eradikace narkotik. Přestože se podařilo vymýtit tisíce hektarů opiových polí a zadržet působivé množství pěstitelů i pašeráků, došlo spíše k restrukturalizaci než k permanentnímu zmenšení role Mexika v obchodu s drogami. Pěstitelé se rychle

¹³ Richard B. Craig, „Operation Intercept: The International Politics of Pressure“, *The Review of Politics* 42, č. 4 (1980): 556-580, , <http://www.jstor.org/> (staženo 30.4.2014).

¹⁴ Craig, „Operation Intercept“, 575.

¹⁵ „DEA Staffing & Budget“, United States Drug Enforcement Administration, <http://www.justice.gov/dea/about/history/staffing.shtml> (poslední přístup 13.5.2014).

přizpůsobili situaci a přesunuli výrobu do nových oblastí nezasažených operací Kondor. Dlouhodobě se tedy produkci drog snížit nepodařilo, naopak byl nezamýšleným důsledkem operace počátek vzniku mexických drogových kartelů. Do té doby se v Mexiku pašováním zabývalo množství menších skupin, avšak s operací Kondor se povaha organizací zapojených v obchodu s drogami změnila. Činnost méně schopných a kompetentních pašeráckých organizací byla totiž operací potlačena, díky čemuž zůstal černý trh otevřený sofistikovanějším a profesionálnějším organizacím, které se do větší míry opíraly o násilí, korupci a zastrašování.¹⁶ Ač operace Kondor ukázala ochotu Mexika přijmout vize a postupy USA, dala také komparativní výhodu větším a silnějším skupinám organizovaného zločinu. Dalším nepřímým důsledkem protidrogové ofenzivy byla rozsáhlejší korupce mexického státního aparátu a jeho větší napojení na drogové kartely. Zvýšený důraz na protidrogovou politiku totiž přinesl i přiblížení policejního aparátu k obchodu s drogami, a tedy i zvýšení motivace pašeráků podplácet policejní představitele za účelem selektivního prosazování dodržování protidrogových zákonů.¹⁷

1.6 Počátky pašování kokainu přes mexicko-americkou hranici

Marihuana se v Mexiku pěstuje již od 19. století, na počátku století 20. se díky poptávce čínských imigrantů v USA začalo v Mexiku pěstovat i opium. Díky americkému tlaku byl v roce 1972 v Turecku, které do té doby bylo významným producentem a vývozcem opia a jeho derivátů jako například heroinu, přijat zákon zakazující produkci opia. Tímto krokem byl přesun produkce opia do Mexika v 70. letech ještě posílen.¹⁸ V 80. letech se na seznam drog figurujících v mexickém drogovém obchodu přidal ještě kokain. Do té doby byl kokain do USA pašován především letecky z Kolumbie přes Floridu a Karibik. V roce 1981 se stal americkým prezidentem Ronald Reagan, který vyzval k „mobilizaci všech sil k zastavení toku drog do země¹⁹“ a vyhlásil drogám další válku. Již na počátku 80. let došlo k masovému šíření a nárůstu poptávky po cracku, nové drogy na bázi kokainu. Odpovědí USA bylo v roce 1982 zahájení masivního zátahu (*South Florida Task Force*) na dodávky kolumbijského kokainu na leteckých a námořních trasách na jižní Floridě. Kvůli účinnosti operací na jihovýchodní hranici

¹⁶ Peter Andreas, *Border Games: Policing the U.S.-Mexico Divide* (Ithaca: Cornell University Press, 2000), 42.

¹⁷ Ibid., 42.

¹⁸ Ibid., 40.

¹⁹ „Remarks on Signing Executive Order 12368, Concerning Federal Drug Abuse Policy Functions“, The American Presidency Project, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=42671> (poslední přístup 13.5.2014).

USA navázali kolumbijští drogoví magnáti spolupráci s mexickými pašeráckými organizacemi. Na mexicko-americkou hranici se tedy kromě obchodu s marihuanou a heroinem přesunulo navíc pašování kokainu. Od 80. let je tak většina drog na trh v USA pašována přes jihozápadní hranici s Mexikem. Přestože byla operace do značné míry považována za úspěšnou díky eliminaci obchodu s drogami přes Floridu a Karibik, reálně došlo pouze k přesunu pašerácké cesty směrem na jihozápad. Pašování leteckými cestami sice výrazně pokleslo, namísto o snížení množství pašovaných drog šlo však spíše o přesměrování toku drog na jihozápad a silniční doprava přes Mexiko se stala nedílnou součástí obchodu s kokainem. Hlavním dopadem operace bylo tedy vytvoření více obchodních příležitostí pro mexické drogové organizace a vytvoření závislosti kolumbijských organizací na jejich mexických partnerech.²⁰ „Úspěšné zátahy orgánů USA v Karibiku a na Floridě pouze zvýšily atraktivitu Mexika jako vhodné tranzitní země.“²¹

1.7 Reaganova eskalace války proti drogám a 80. léta

V souvislosti s přesměrováním pašování většiny drog na mexicko-americkou hranici rostl důraz na její kontrolu a protidrogovou politiku. V roce 1985 však došlo v Mexiku k zavraždění agenta americké DEA, Enrique „Kiki“ Camareny. Vyšetřování případu odhalilo úzké vazby mezi pašeráckými organizacemi a mexickým bezpečnostním aparátem a zároveň ukázalo na přeměnu a posílení mexických drogových organizací.²² Případ na dlouho dobu poškodil snahy o spolupráci bezpečnostních složek obou zemí i jejich vzájemné diplomatické vztahy. Camarenova násilná smrt byla pro Kongres USA impulzem pro schválení takzvaného certifikačního procesu v rámci zákona proti zneužívání drog z roku 1986, který diplomatickou krizi mezi oběma státy ještě prohloubil. Podle tohoto zákona musel Kongres USA každý rok schvalovat seznam zemí, ve kterých se pěstují či vyrábějí ilegální drogy, ale jejich vláda plně spolupracuje s USA na dosažení cílů americké protidrogové politiky. Podle zákona záviselo poskytování zahraniční hospodářské a vojenské pomoci, hlasování pro poskytnutí půjček na půdě mezinárodních institucí a obchodní preference USA právě na získání certifikace, tedy schválení země jako dostatečně kooperující s USA. Přestože se v souvislosti s Mexikem opakovaně hovořilo o neudělení certifikace, vzhledem

²⁰ Andreas, „Border Games“, 44.

²¹ Kozák, „Měkký podbříšek navěky“, 131.

²² Andreas, „Border Games“, 48-49.

k ekonomickému i politickému významu země pro USA je takový krok nepravděpodobný.²³ Zavedení certifikačního procesu však znamenalo i tlak k další eskalaci, jejíž kvantitativní výsledky byly politicky prezentované jako projevy úspěchů protidrogové politiky a spolupráce obou států.²⁴

Díky přesunu toku většiny drog na mexickou-americkou hranici se v 80. letech začala pozornost protidrogové politiky soustředit čím dál tím více na jihozápad. V roce 1986 tak byla spuštěna operace *Alliance* (Spojenectví) ke koordinaci úsilí o zadržení toku drog na mexicko-americké hranici. Operace měla zopakovat domnělý úspěch zátahu na jižní Floridě z roku 1982, úspěšnost podobných operací lze však z podstaty věci změřit velmi těžko. Jde o ilegální obchod, tudíž jsou dostupné údaje a statistiky často pouze odhady. Navíc zvýšené množství zadržených drog lze interpretovat jak jako úspěch operace, tak jako pouhý nárůst množství pašovaných drog a neúspěch protidrogových politik. S operací *Alliance* zintenzivňující hraniční kontroly vzrostly po zkušenostech s operací *Intercept* obavy týkající se zablokování přeshraniční dopravy zpomalující a poškozující i legální obchod.

Status obchodu s drogami se v 80. letech stále více měnil z „nízké“ na „vysokou“ politiku, což se odrazilo i v přehodnocení definice bezpečnostních hrozeb. Reaganova směrnice národní bezpečnosti z roku 1986 definovala poprvé oficiálně drogy jako národní bezpečnostní hrozbu, čímž přispěla k většímu zapojení národní armády do vynucování dodržování zákonů.²⁵ Odpovědí z mexické strany byla deklarace prezidenta Miguel de la Madrid Hurtada také označující obchod s drogami za národní bezpečnostní hrozbu, což ospravedlňovalo nárůst militarizace mexických protidrogových snah, ale také poukázalo na vliv USA, jelikož rétorika národní bezpečnosti nebyla v mexickém politickém diskurzu velmi obvyklá.²⁶

1.8 Salinas a NAFTA

Změny protidrogové politiky a pohraniční kontroly 80. let ve „vysokou“ politiku a součást ochrany národní bezpečnosti byly však zcela zastíněny prudkou eskalací války

²³ Ted G. Carpenter, *Bad neighbor policy: Washington's Futile War on Drugs in Latin America* (New York: Palgrave MacMillan, 2003), 172.

²⁴ Andreas, „Border Games“, 72.

²⁵ *Ibid.*, 43.

²⁶ *Ibid.*, 49.

proti drogám v 90. letech. V roce 1988, kdy se mexickým prezidentem stal Carlos Salinas de Gortari, byly vztahy mezi USA a Mexikem napjaté nejen díky pašování drog, ale i kvůli předchozímu zavedení certifikačního procesu. Ten byl Mexikem kritizován jako nespravedlivý a jednostranný, jelikož ilegální obchod mezi oběma státy neprobíhá pouze z Mexika do USA, ale oběma směry. Z USA je do Mexika, kde platí přísnější zákony o držení střelných zbraní, každoročně pašováno obrovské množství automatických zbraní, což dále přispívá profesionalizaci a posílení pozice drogových kartelů, které jsou často vybaveny lépe než mexická armáda či policie.

Kvůli vyjednávání o uzavření Severoamerické dohody o volném obchodu (*North American Free Trade Agreement*, NAFTA) bylo nutné vzájemné vztahy mezi oběma státy rehabilitovat. Salinas ve snaze ukázat vůli blíže spolupracovat s USA na řešení drogového problému krátce po svém zvolení započal rozsáhlou protidrogovou ofenzivu a prohlásil obchod s drogami za hlavní hrozbu národní bezpečnosti. Salinas dále rozšířil roli mexické armády v boji proti drogám, což zapadalo do logiky sekuritizace drogového problému. Bylo však třeba dalších kroků k vytvoření cesty k přijetí NAFTA a uklidnění amerických obav z otevření cesty ilegálním drogám vytvořením zóny volného obchodu. Salinas za tímto účelem přijal množství nejrůznějších opatření, vytvořil nové úřady, zpravodajské služby a jednotky rychlého nasazení. USA se na této eskalaci protidrogových snah podílely poskytnutím zpravodajských poradců, výcvikem a vybavením donucovacích orgánů. I přes čerpání třetiny rozpočtu na obranu a 60 procent rozpočtu státního zastupitelství na boj proti drogám se však pašování drog za Salinasových let nepodařilo výrazněji a dlouhodobě omezit.²⁷

Na obou stranách mexicko-americké hranice se eskalace promítla do přijímání přísnějších zákonů, rostoucích rozpočtů, nasazení modernějšího a důmyslnějšího vybavení a monitorovacích technologií, růstu protidrogových úřadů, splývání donucovacích orgánů a institucí národní bezpečnosti a jejich misí.²⁸ Politicky však formální prosazování společných zájmů liberalizace trhu a zároveň kriminalizace drog a obchodu s nimi ze strany USA i Mexika pomohlo k vytvoření podmínek pro úspěšné uzavření dohody NAFTA, která počátkem roku 1994 vstoupila v platnost. V 90. letech tak došlo k nebývalé eskalaci americké i mexické snahy bojovat proti drogovému

²⁷ Carpenter, „Bad neighbor policy“, 189.

²⁸ Andreas, „Border Games“, 4.

problému. Přestože se nepodařilo obchod s drogami zastavit, snahy obou států vytvářely dojem společné přeshraniční kooperace a odhodlání. Právě budování kontroly hranice spojené s odstraňováním ekonomických překážek bylo nezbytnou politickou součástí pro vytváření a udržování užších ekonomických vazeb.²⁹

Hlubší ekonomická integrace, technologické pokroky a rozvoj dopravy, které umožňovaly legální obchodní toky v rámci NAFTA, ale vytvořily i větší možnosti a příležitosti pro pašování ilegálních drog. Přijetí NAFTA tak přineslo užitek legálnímu i ilegálnímu obchodu mezi Mexikem a USA. Dá se říci, že NAFTA do velké míry uspěla v dosažení svých předsevzatých cílů posílení obchodu a volného pohybu kapitálu mezi členskými zeměmi, avšak cíle jako snížení chudoby, nerovnosti a asymetrie byly zcela opomenuty. Přitom je to právě asymetrie mezi USA a Mexikem jako například rozdíly v příjmech, míra nezaměstnanosti, nedostatečná kvalifikace, vzdělání a dovednosti a další sociální a ekonomické faktory, co do velké míry motivuje účast na obchodu s drogami.³⁰

1.9 Neúspěch války proti drogám

Vytváření dojmu společné přeshraniční kontroly a pokroku protidrogové politiky se ukázalo politicky významnějším než reálné omezení toku drog přes mexicko-americkou hranici. V roce 1997 Vládní účetní úřad USA (*General Accounting Office, GAO*) ve své zprávě hlásil, že protidrogová politika a konfiskace zadržovaných drog v první polovině 90. let neměla, a je málo pravděpodobné, že v budoucnu mít bude, výraznější vliv na dostupnost, cenu či poptávku po drogách na americkém trhu.³¹ Bylo tedy zřejmé, že cíl omezení drogové nabídky za účelem snížení domácí poptávky v USA se i přes dlouholeté a nákladné snažení nedaří naplňovat. Vytváření dojmu kontroly hranice a válka proti drogám se tedy místo prostředkem k dosažení cíle staly díky své symbolické politické hodnotě cílem samy o sobě.

USA byly první zemí zakazující drogy zákonem a zároveň hlavním iniciátorem kriminalizace drog na světové úrovni. Pokud je ovšem zboží, po kterém existuje

²⁹ Ibid., 51.

³⁰ Tony Payan, *The Three U.S.-Mexico Border wars: Drugs, Immigration, and Homeland Security* (Westport: Praeger Security International, 2006), 24-26.

poptávka, nadměrně zdaněno či přímo postaveno mimo zákon, vytvoří se černý trh a podmínky pro pašeráctví. USA jsou zemí s největší světovou poptávkou po ilegálních drogách, jejímž důsledkem je přítomnost drogového obchodu v sousedním Mexiku. Mexiko je totiž pro drogový obchod především tranzitní zemí a účast na něm je do velké míry způsobována ekonomickou a sociální asymetrií mezi oběma státy. Snahy o větší kontrolu nad přeshraničním pohybem ilegálních drog jsou však prezentovány jako kooperativní a sdílené. Primárním terčem protidrogových snah obou států je především nabídka ze strany mexických kartelů a boj proti poptávce ze strany USA je upozadován. Strategie války proti drogám je tedy postavena na premise, že represivní opatření sníží nabídku ilegálních drog, což povede i ke snížení poptávky po nich. Tato strategie se však od počátku války proti drogám neprojevila jako úspěšná, přestože bylo narůstající množství zadržených drog a zatčených obchodníků s nimi prezentováno jako vypovídající o úspěchu politiky. Rostoucí počet zadržených drog i osob zapojených do obchodu s drogami však lze interpretovat také jako pouhý nárůst černého trhu s drogami, a tedy jako selhání protidrogové politiky. I přes obrovský nárůst výdajů na boj proti drogám od počátku války proti drogám je stále jen asi třetina těchto nákladů věnována na preventivní a rehabilitační programy, tedy na omezování domácí poptávky v USA. Proti té je bojováno především represivními opatřeními, díky kterým má USA největší poměr počtu trestaných k počtu obyvatel na světě. Dochází tak k vyvážení vnitřního problému USA do Mexika namísto soustředění se na hlubší problém domácí poptávky po ilegálních drogách.

2. Eskalace války proti drogám v Mexiku a její dopady

2.1 Politická výměna a odkaz strany PRI

V roce 2000 došlo v Mexiku k významné politické výměně, jelikož se po mnoha letech politické hegemonie strany PRI stal prezidentem Vicente Fox ze strany PAN. Strana levého středu PRI vládla do té doby pod různými názvy po 71 let, tedy nepřetržitě od svého založení, jako politické pokračování mexické revoluce. PRI byla po dlouho dobu jedinou stranou v Mexiku a pro mnohé se stala symbolem korupce a volebních

³¹ „Drug Control: Long-Standing Problems Hinder U.S. International Efforts“, United States General Accounting Office, <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GAOREPORTS-NSIAD-97-75/pdf/GAOREPORTS-NSIAD-97-75.pdf> (poslední přístup 13.5.2014).

podvodů. Od osmdesátých let 20. století však s přeměnami mexické společnosti a nárůstem střední třídy sílila podpora opoziční strany národní akce PAN. Změna mexických volebních preferencí byla ještě posílena ekonomickou krizí 80. a 90. let.³² V roce 2000 tak v prezidentských volbách poprvé zvítězil kandidát opoziční strany, Vicente Fox se sloganem „cambio“ (změna), který našel díky prodejnosti a korupci strany PRI u voličů odezvu. Díky politické hegemonii strany PRI se během 20. století vyvinula symbióza mezi státním aparátem a drogovými organizacemi, které si úplatky státních a politických činitelů zajišťovali ochranu, a stát měl zároveň takto možnost jakési kontroly nad násilím a potenciálními politickými ambicemi drogových organizací.³³ S postupnou ztrátou politické hegemonie strany PRI však docházelo k získání větší nezávislosti drogových kartelů na bezpečnostních a justičních institucích země, které pro exekutivu do té doby hráli roli mediátora spolupráce s kartely.

2.2 Foxova administrativa

Vicente Fox se po svém nástupu do úřadu prezidenta Mexika pokusil o reorganizaci státních bezpečnostních složek, které do té doby byly orientované na stranu PRI spíše než institucionálně loajální a nezávislé na exekutivě.³⁴ V roce 2002 Fox založil zcela nový federální vyšetřovací úřad (*Agencia Federal de Investigación*, AFI), do velké míry inspirovaný americkým Federálním úřadem pro vyšetřování (*Federal Bureau of Investigation*, FBI). Vytvoření kompetentního, profesionálního a nezkorumpovaného orgánu AFI pomohlo do jisté míry překlenout vzájemnou mexicko-americkou nedůvěru a navázat hlubší spolupráci mezi zpravodajskými službami obou zemí.³⁵ Foxova administrativa tomuto přispěla také umožněním vydávání pašeráků drog do USA, což však bylo později Nejvyšším soudem Mexika omezeno na vydávání těch, kterým nehrozí rozsudek překračující mexický nejvyšší trest 60 let vězení.³⁶

Během Foxovy administrativy se ovšem ukázala i závislost mexické protidrogové politiky na americké. Jedno z prvních opatření navrhovaných Foxem bylo vedle

³² Alberto Diaz-Cayeros a Beatriz Magaloni, „Party Dominance and the Logic of Electoral Design in Mexico's Transition to Democracy“, *Journal of Theoretical Politics* 13, č. 3 (2001): 271-293, <http://online.sagepub.com/> (staženo 28.4.2014).

³³ Luis Astorga, „The Limits of Anti-Drug Policy in Mexico“, *International Social Science Journal* 53, č. 169 (2001): 427-434, <http://onlinelibrary.wiley.com/> (poslední přístup 13.5.2014).

³⁴ *Ibid.*, 432.

³⁵ „Drugs and violence in Mexico: The war on the border streets“, *The Economist*, 30. června 2005. <http://www.economist.com/node/4131600> (poslední přístup 13.5.2014).

³⁶ Carpenter, „Bad neighbor policy“, 186-187.

reorganizace bezpečnostních složek země i omezení účasti armády v boji proti kartelům v rámci změny přístupu k obchodu s drogami jako k problému veřejné bezpečnosti. Proti tomu se však postavily USA a militarizace boje proti drogám byla dále prohloubena.³⁷ Omezené možnosti mexické protidrogové politiky se opět ukázaly v roce 2006, kdy měl mexický Kongres legalizovat držení malého množství drog pro osobní potřebu, což by státním orgánům umožnilo více se věnovat závažnějším případům.³⁸ Proti tomu se však zvedla vlna nevole a odporu americké veřejnosti i politiků, nakonec tak v reakci na americký tlak Fox zákon vetoval.

2.3 Calderónovo volební vítězství?

Ve volbách roku 2006 byl mexickým prezidentem zvolen kandidát strany PAN, Felipe Calderón. Volební vítězství Calderóna bylo však velmi těsné, jelikož získal jen o 233 831 hlasů z celkových 41,5 milionu odevzdaných hlasů více než druhý kandidát, Andrés Manuel López Obrador.³⁹ Po jeho zvolení se zvedla vlna nevole a protestů příznivců López Obradora ze Strany demokratické revoluce (*Partido de la Revolución Democrática*, PRD), kteří volební výsledky označili za zmanipulované. Nejvyšší volební tribunál však po přezkoumání průběhu voleb a přepočítání hlasů Calderóna jednomyslně uznal jako vítěze. Jeho legitimita byla však pro mnoho mexických občanů diskutabilní. Díky tomu existují spekulace, jestli nebylo Calderónovo rozhodnutí eskalovat válku proti drogovým kartelům motivováno snahou posílit politickou pozici Calderónovy administrativy. Silné téma boje proti drogám mělo z počátku Calderónovy vlády silnou podporu mexického obyvatelstva, s nárůstem násilí po eskalaci protidrogové války však Calderónova obliba klesla.

2.4 Deklarované důvody války proti drogám

Krátce po svém nástupu do prezidentské funkce vyhlásil Calderón drogovému obchodu válku. Již ve svém inauguračním proslovu prohlásil boj proti zločinu, odstranění korupce a zvýšení veřejné bezpečnosti za své priority. Mezi hlavní priority svého prezidentství zařadil také boj proti chudobě a vytvoření pracovních míst k ukončení

³⁷ Astorga, „The Limits of Anti-Drug Policy in Mexico“, 431-432.

³⁸ Kozák, „Měkký podbříšek navěky“, 136.

³⁹ James C. McKinley Jr., „Election Ruling in Mexico Goes to Conservative“, *The New York Times*, 6. září 2006. http://www.nytimes.com/2006/09/06/world/americas/06mexico.html?_r=0 (poslední přístup 13.5.2014).

emigrace. Calderón pro vyhlášení války obchodu s drogami (*guerra contra el narcotráfico*) uvedl čtyři hlavní argumenty:

- i. Mexiko přestává být pro drogy pouze tranzitní zemí, ale samo se v narůstající míře stává i jejich konzumentem
- ii. v souvislosti s drogovým obchodem dochází k nárůstu násilí a ohrožení veřejné bezpečnosti ze strany drogových kartelů
- iii. drogové kartely jsou do velké míry napojeny na státní struktury, díky čemuž dochází k destabilizaci země a ztrátě kontroly státu
- iv. narůstající tok ilegálních zbraní z USA zásobuje především drogové kartely, které se tak stávají čím dál tím nebezpečnějšími a odolnějšími vůči vládním snahám o jejich demontáž.⁴⁰

2.4.1 Konzumace drog v Mexiku

Prvním důvodem, kterým Calderón ospravedlňoval svůj záměr vyhlásit drogovému obchodu válku, byl nárůst konzumace drog v samotném Mexiku. Z národních průzkumů závislosti z let 1998 a 2002 provedených mexickým ministerstvem zdravotnictví však vyplývá, že bezprostředně před nástupem prezidenta Calderóna do funkce k výraznějšímu nárůstu spotřeby drog v Mexiku nedošlo.⁴¹ Tyto průzkumy navíc ukazují, že téměř polovina respondentů, kteří měli zkušenost s užíváním drog, drogy zkusili jen jednou nebo dvakrát a většina z nich před více než jedním rokem. Stejný průzkum z roku 2011 potvrzuje, že v období 2002-2011 nedošlo ke statisticky významnému nárůstu užívání drog mexickou populací.⁴²

Z průzkumu Úřadu pro drogy a kriminalitu Organizace spojených národů (*United Nations Office on Drugs and Crime*, UNODC) vyplývá, že zkušenost s drogami je v Mexiku výrazně nižší než v sousedních USA. V roce 2006 mělo 1,3 % Mexičanů ve věku 15-64 let zkušenost s marihuanou oproti 12,6 % v USA, s kokainem mělo

⁴⁰ César Morales Oyarvide, „La guerra contra el narcotráfico en México. Debilidad del estado, orden social y fracaso de una estrategia”, *Aposta Revista de Ciencias Sociales*, č. 50 (2011).
<http://www.apostadigital.com/revistav3/hemeroteca/oyarvide.pdf> (poslední přístup 13.5.2014).

⁴¹ „Encuesta Nacional de Adicciones 1998“, Secretaria de Salud,
<http://www.salud.gob.mx/unidades/cdi/documentos/CDM1-2.htm> (poslední přístup 13.5.2014).
„Encuesta Nacional de Adicciones 2002“, Instituto Nacional de Estadísticas y Geografía,
http://www.inegi.gob.mx/prod_serv/contenidos/espanol/bvinegi/productos/continuas/sociales/salud/2004/ena02.pdf (poslední přístup 13.5.2014).

⁴² „Encuesta Nacional de Adicciones 2011“, Comisión Nacional contra las Adicciones,
http://www.conadic.salud.gob.mx/pdfs/ENA_2011_DROGAS_ILICITAS_.pdf (poslední přístup 13.5.2014).

zkušenost 0,4 % mexické populace, v USA šlo o 2,8 % celkové populace.⁴³ Vzhledem k velikosti střední třídy a kupní síle USA v porovnání s Mexikem není tento rozdíl mezi konzumací drog příliš překvapivý. Avšak i v porovnání s ostatními státy Latinské Ameriky je užívání drog v Mexiku podprůměrné. Mexiko je tak pro obchod s drogami spíše marginálním trhem. Vytváření silnějšího trhu s drogami v Mexiku by ani pro drogové kartely nebylo příliš výnosným a smysluplným krokem vzhledem k rozdílu ceny drog na mexickém a americkém trhu. Podle výzkumu UNODC z roku 2006 byla v Mexiku cena za kilogram kokainu necelých 8 tisíc dolarů, na americkém trhu však gram kokainu stál průměrně 112 dolarů. Přestože uváděné ceny jsou pouze odhady, je zřejmé, že překročení hranice na americký trh znamená pro mexický drogový kartel obrovský nárůst zisku z prodeje drog. Mexiko tedy zůstává především tranzitní zemí, kterou proudí drogy do sousedních USA, kde existuje největší trh s ilegálními drogami na světě. Existence drogového obchodu v Mexiku je tak historicky zapříčiněna vysokou poptávkou ze zahraničí.⁴⁴

2.4.2 Násilí ze strany mexických drogových kartelů

Druhým Calderónovým důvodem byl nárůst výskytu násilí související s drogovým obchodem a s tím spojený pocit nebezpečí mezi obyvatelstvem. Přestože média neustále informovala o Mexiku jako zemi zmítané násilím, statisticky k nárůstu násilí před začátkem války proti drogám nedošlo, naopak údaje o míře násilných úmrtí ukazují mezi lety 1900 a 2006 pokles na téměř polovinu.⁴⁵ Pocit nebezpečí byl však mezi obyvatelstvem reálný, je ale otázkou, zda příčinou tohoto pocitu nebezpečí byl výskyt jiných méně závažných deliktů ekonomického charakteru (například krádeží nebo loupeží)⁴⁶ či medializace násilí mezi kartely. Jelikož v obchodu s drogami z podstaty věci neexistují právní mechanismy řešení sporů, drogové kartely často k vyřizování účtů používají násilí. To je však ve valné většině případů omezeno na osoby nějakým způsobem zapojené do drogového obchodu či boje proti němu a násilí vůči civilnímu obyvatelstvu nepodílejícímu se na obchodu s drogami je téměř vždy náhodné.⁴⁷

⁴³ „2006 World Drug Report“, UNODC, https://www.unodc.org/pdf/WDR_2006/wdr2006_volume2.pdf (poslední přístup 13.5.2014).

⁴⁴ Běláčková, „Mexiko pod vlivem drog a drogové politiky“, 213.

⁴⁵ Fernando Escalante Gonzalbo, „Homicidios 1990-2007“, *Nexos*, 1. září 2009. <http://www.nexos.com.mx/?p=13270> (poslední přístup 13.5.2014).

⁴⁶ Oyarvide, „La guerra contra el narcotráfico en México“, 10-11.

⁴⁷ Payan, „The Three U.S.-Mexico Border wars“, 41-46.

Rétorika ohrožení národní bezpečnosti je v souvislosti s válkou proti drogám mexickými prezidenty často používaná, a to za účelem ospravedlnění zvětšující se militarizace protidrogových snažení před domácím publikem a zároveň pro americké publikum jako vyjádření odhodlání drogový problém řešit. Tato rétorika je však zavádějící, jelikož opatření spojené s válkou proti drogám vykresluje jako defenzivní, přitom jsou to státní postupy, které vytvářejí podmínky pro vznik ilegálního obchodu s drogami.⁴⁸ Bezpečnostní rétorika také odvádí pozornost od problému, který představuje poptávka konzumentů drog v USA, a tak exportuje interní americký problém. Represivní postupy jen reprodukuje problém násilí, který si kladou za cíl vyřešit.⁴⁹

2.4.3 Napojení kartelů na státní a politický aparát

Jako třetí argument pro eskalaci války proti drogám Calderón uvedl narůstající korupci a napojení kartelů na státní struktury ohrožující stabilitu země. Obchod s drogami byl již od svých počátků napojen na politiku, drogové organizace však byly v pozici podřízené politické moci, nesnažily se stát nahradit či s tím soutěžit. Cílem jejich vztahu k veřejné moci byl nákup ochrany či nasazení sil donucovacích orgánů proti konkurenci, obchodníci s drogami nechtěli nahradit stát, ale tiše na něm parazitovat prostřednictvím korupce.⁵⁰ Je zřejmé, že penetrace obchodu s drogami do veřejné sféry je nepopíratelná, ale také odvěká. Drogové kartely jsou i přes svou ilegální povahu obchodními organizacemi, kterým jde především o zisk, ne o převzetí funkce státu. „Stabilita je pro obchod výhodná. Trvalá konfrontace ne.“⁵¹

2.4.4 Ilegální obchod se zbraněmi z USA

Posledním Calderónovým argumentem bylo vyzbrojování drogových kartelů díky toku ilegálních zbraní z USA, což kartely činí nebezpečnějšími a odolnějšími vůči zásahům státu proti nim. Z USA do Mexika, kde je legální držení střelných zbraní omezeno na příslušníky policie a armády, podle odhadů proudí tisíce ilegálních zbraní ročně.⁵² To jsou však odhady amerických úřadů, které je nutné brát s určitým kritickým nadhledem. Jen v roce 2007 bylo totiž v Mexiku zabaveno téměř 12 tisíc střelných zbraní

⁴⁸ Andreas, „Border Games“, 142.

⁴⁹ Oyarvide, „La guerra contra el narcotráfico en México“, 9.

⁵⁰ Oyarvide, „La guerra contra el narcotráfico en México“, 11-12.

⁵¹ Ibid., 12.

amerického původu, tedy přímo vyrobených v USA nebo přes ně převezených.⁵³ Množství ilegálně dovážených zbraní z USA je tedy pravděpodobně mnohem vyšší. Téměř 90 % zbraní každoročně zabavených zbraní v Mexiku je ilegálně dováženo z USA.⁵⁴ Ilegální obchod s automatickými zbraněmi posiluje pozici drogových kartelů, které tak mají často k dispozici modernější techniku než mexická policie a armáda a do velké míry se opírají o použití či hrozbu násilí.

2.5 Povaha mexického obchodu s drogami

Díky americkým a mexickým zásahům proti drogovému obchodu v 70. a 80. letech se na trhu etablovaly velké a silné drogové organizace nazývané kartely. V době nástupu Felipe Calderóna do úřadu v Mexiku operovalo až sedm drogových kartelů, počet a rozdělení území kartelů se liší podle jejich aktuálních vztahů. Za nejvýznamnější a nejsilnější kartely byly považovány: kartel Arellano Félix neboli Tijuana ze státu Baja California, kartel Carillo Fuentes u severní hranice s Texasem známý také jako kartel Juárez, kartel del Golfo a kartel Los Zetas, které působí u mexického zálivu a kartely Sinaloa, La Familia Michoacana a Beltrán Leyva z pacifického pobřeží.⁵⁵

Obchod s drogami je nejvýnosnější forma organizovaného zločinu na světě s odhadovanými zisky 150-400 miliard dolarů ročně.⁵⁶ Pro drogový obchod je největším světovým trhem USA, kde jsou podle odhadů ročně nakoupeny drogy v hodnotě 60 miliard dolarů.⁵⁷ Asymetrie mezi USA a Mexikem jsou silnou pobídkou pro účast na drogovém obchodu. Asymetrie mezi oběma zeměmi na poli mezinárodní politiky je zjevná, USA mají zřetelně větší vliv a slovo nejen na půdě mezinárodních institucí, ale i v oblasti bilaterálních vztahů s Mexikem. Vzájemné vztahy jsou však také ovlivňovány ekonomickou a sociální asymetrií v podobě přeshraničních rozdílů v příjmech, nezaměstnanosti v určitých hospodářských sektorech v Mexiku po přijetí NAFTA či

⁵² Richard A. Serrano, „Guns from U.S. equip drug cartels“, *Los Angeles Times*, 10. října 2008. <http://articles.latimes.com/2008/aug/10/nation/na-guns10> (poslední přístup 13.5.2014).

⁵³ „ATF Mexico“, Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives, United States Department of Justice, <https://www.atf.gov/files/statistics/download/trace-data/international/2007-2011-Mexico-trace-data.pdf> (poslední přístup 13.5.2014).

⁵⁴ „Firearms Trafficking: U.S. Efforts to Combat Arms Trafficking to Mexico Face Planning and Cooperation Challenges“, United States Government Accountability Office, <http://www.gao.gov/assets/300/291223.pdf> (poslední přístup 13.5.2014).

⁵⁵ Běláčková, „Mexiko pod vlivem drog a drogové politiky“, 218.

⁵⁶ „Stumbling in the dark“, *The Economist*, 26. července 2001. <http://www.economist.com/node/706591> (poslední přístup 13.5.2014).

⁵⁷ Ibid.

nižší úrovně kvalifikace a vzdělání mexických pracovníků. Právě tyto faktory asymetrických vztahů napomáhají udržování a posilování drogového obchodu. Velká účast Mexičanů na drogovém obchodě je totiž přičítána ekonomickým pobídkám, které obchod s drogami přináší, ale také strukturním pohraničním rozdílům. Mexicko-americká hranice je také nejfrekventovanější hranicí mezi státy na světě, tudíž se pašerákům nabízí mnoho příležitostí drogy převézt na americký trh, což zjednodušuje rozsáhlá korupce státních úředníků na obou stranách hranice.⁵⁸ Převážení drog přes hranici se ještě usnadnilo přijetím severoamerické dohody o volném obchodě NAFTA.

V 80. letech se většina pašování drog do USA přesunula na mexicko-americkou hranici a z leteckých na pozemní cesty. Se vstupem NAFTA v platnost v roce 1994 došlo k liberalizaci obchodu a odstranění obchodních a celních bariér mezi severoamerickými státy. Většina drog byla v Calderónově době z Mexika do USA dovážena skrz oficiální hraniční přechody nákladními automobily nebo kamiony. Každoročně mexicko-americkou hranici překračuje asi 5 milionů nákladních automobilů zodpovědných za přepravu 70 % objemu mezi Mexikem a USA v celkové hodnotě kolem 250 miliard dolarů.⁵⁹ Z důvodů omezených lidských zdrojů, času a potřeby propustnosti hranice pro legální obchod však může být zkontrolován jen zlomek z nich. Existují také případy, kdy byly objeveny podzemní tunely spojující soukromé pozemky v Mexiku a USA, které byly používány k bezpečnějšímu převozu drog přes hranici. Velké kartely však stále nejčastěji používají nákladní automobily putující skrz oficiální hraniční přechody. Podle UNODC jsou každoročně do USA skrz Mexiko dovezeny ilegální drogy v hodnotě 25-30 miliard dolarů.⁶⁰

Ve snaze minimalizovat risk zadržení a zabavení drog kartely podplácují státní úředníky na americké i mexické straně. Korupce na mexické straně hranice je všudypřítomná a systematická, na americké straně je sice méně rozsáhlá, ale její dopad je díky nárůstu ceny drog po překročení hranice větší a koncentrovanější.⁶¹ Rozšířené korupční praktiky dále utužují postavení velkých kartelů, které si mohou dovolit milionové úplatky příslušníků donucovacích orgánů a státních úředníků. V Mexiku je většina příslušníků

⁵⁸ Payan, „The Three U.S.-Mexico Border wars“, 23-27.

⁵⁹ Ibid., 34.

⁶⁰ „Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes“, Research Report UNODC, 2011, http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf (poslední přístup 13.5.2014).

donucovacích orgánů na hranici s USA podplacena drogovými kartely, ti, kteří nechtějí s kartely spolupracovat přímo, jsou výhrůzkami donuceni alespoň k zachování mlčenlivosti.⁶² Korupce tedy není motivovaná jen ekonomickými faktory, ale i pudem sebezáchovy.

Mexická vláda – ať už federální či státní – potažmo strana PRI do roku 2000 v boji proti drogovému obchodu obecně favorizovala jeden z drogových kartelů před jeho konkurenty. Probíhalo tedy selektivní prosazování dodržování zákonů. Upřednostňovaný kartel tak mohl dále porušovat zákon, zatímco proti jeho konkurentům státní orgány postupovaly represivně. Již Foxova administrativa však namísto toho vyhlásila válku všem drogovým kartelům, pro které bylo tudíž velmi náročné zajistit si někde zvýhodněný status.⁶³ V této linii pokračoval i Felipe Calderón avšak v mnohem větší intenzitě. Díky plošnému boji proti drogovým kartelům však došlo k nárůstu násilí spojeného s drogovým obchodem. Násilí se již neomezovalo jen na konkurenční boj mezi kartely, ale v bezprecedentní míře se objevil i boj mezi příslušníky donucovacích orgánů, armádou a členy drogových kartelů. Zároveň však došlo i k nárůstu násilí mezi kartely, které se snažily využívat oslabení svých konkurentů vládními zásahy k ovládnutí nových území a tranzitních cest.⁶⁴

2.6 Postupy Calderónovy administrativy a jejich dopad

Krátce po svém nástupu do úřadu Calderón začal podnikat vojenské operace proti drogovým kartelům s nasazením armády, námořnictva i federální policie. Zapojení národní armády bylo sice v důsledku korupce státní policie nutné, na druhou tím však dochází k narušení vztahu mezi vojenskou a civilní mocí.⁶⁵ Za Calderónovy administrativy proběhly rozsáhlé operace ve státech Michoacan, Baja California, Tamaulipas, Nuevo León, Chihuahua, Sinaloa, Quintana Roo, Guerrero a Veracruz.⁶⁶ Došlo také k řadě zatčení či usmrcení bossů a vysoko postavených příslušníků kartelů. Během pěti let od počátku roku 2007 bylo zadrženo 23 z 37 vedoucích představitelů

⁶¹ Payan, „The Three U.S.-Mexico Border wars“, 38-39.

⁶² Ibid., 40.

⁶³ Ibid., 42.

⁶⁴ „Drugs and violence in Mexico: The war on the border streets“, *The Economist*, 30. června 2005. <http://www.economist.com/node/4131600> (poslední přístup 9.5.2014).

⁶⁵ Oyarvide, „La guerra contra el narcotráfico en México“, 22.

⁶⁶ Gustavo Castillo García, „Operativos conjuntos detonaron homicidios en seis entidades“, *La Jornada*, 8. Května 2011. <http://www.jornada.unam.mx/2011/05/08/politica/009n1pol> (poslední přístup 8.5.2014).

mexických kartelů.⁶⁷ Vládní strategie odstraňování vůdců drogových kartelů ve víře, že díky tomu dojde k rozložení kartelů a zlepšení stability a bezpečnosti země, se však prokázala neúčinnou. Naopak došlo k nárůstu násilí mezi kartely, které se snažily využít oslabení své konkurence k posílení své vlastní pozice. Tím byla ještě více ohrožena veřejná bezpečnost, jejíž zhoršující se stav byl přitom jedním z Calderónových argumentů pro vyhlášení války drogovému obchodu. „Calderónovou chybou bylo přijetí unilaterální odpovědi na mezinárodní problém, aniž by přijal přiměřená opatření k dostatečné ochraně obyvatel vlastní země před vedlejšími účinky své strategie.^{68c} Strategie odstraňování vůdců kartelů může však také vést k fragmentaci stávajících kartelů a zvýšení jejich počtu.⁶⁹ Eskalace války proti drogovým kartelům může vést k následnickým bojům v rámci kartelů, a tak i k rozštěpení stávajících drogových organizací nebo vytvoření nových.

Podle statistik UNODC vzrostla v Mexiku míra úmrtnosti následkem vraždy a násilného napadení na 100 tisíc obyvatel z 9,3 v roce 2006 na 21,5 v roce 2012, před rokem 2006 se přitom relativně stabilně držela kolem devíti. Procento vražd způsobených skupinami organizovaného zločinu (mezi které patří i drogové kartely) z celkového počtu vražd v Mexiku se jen mezi lety 2007-2008 zvýšilo z 27,6 % na 51,8 %. Při srovnání se sousedními USA, kde se tato hodnota od roku 2006 do roku 2011 pohybovala v rozmezí 4,4-5,8 procent, jde opravdu o markantní nárůst. Zároveň v Mexiku došlo k nárůstu procenta zavražděných střelnou zbraní z celkového počtu vražd z 31 % v roce 2006 na 57 % v roce 2011.⁷⁰ Válka proti drogám si v období své největší eskalace 2006-2012 za prezidenta Calderóna vyžádala přes 60 tisíc obětí.⁷¹

Výrazným prvkem vzrůstajícího násilí ze strany kartelů byla nejen jeho krutost a demonstrativnost, ale také selektivnost vzhledem k osobám nějakým způsobem spojeným s drogovým obchodem, bojujícím proti němu či ho kritizujícím. Velké

⁶⁷ Alejandro Hope, „Violencia 2007-2011. La tormenta perfecta“, *Nexos*, 1. listopadu 2013. <http://www.nexos.com.mx/?p=15547> (poslední přístup 9.5.2014).

⁶⁸ Nathaniel P. Flannery, „Calderón's War“, *Journal of International Affairs* 66, č. 2 (2013): 181-196, <http://www.ebscohost.com/> (staženo 5.5.2014), 182.

⁶⁹ Oyarvide, „La guerra contra el narcotráfico en México“, 19.

⁷⁰ „UNODC Homicide Statistics 2013“, UNODC, <https://www.unodc.org/gsh/en/data.html> (poslední přístup 6.5.2014).

⁷¹ Catherine E. Shoichet, „A grisly crime surges into spotlight as Mexico shifts drug war strategy“, *CNN*, 29. března 2013. <http://edition.cnn.com/2013/03/27/world/americas/mexico-violence> (poslední přístup 12.5.2014).

množství obětí násilí spojeného s drogovým obchodem bylo před smrtí brutálně mučeno, znetvořeno či dekapitováno. Oběťmi násilí ze strany drogových kartelů byli ve zvyšující se míře nejen příslušníci armády a policie, ale také politici a novináři.⁷² Vzrůstající násilí spojené s drogovým obchodem, narůstající pocit nebezpečí obyvatelstva a ilegální obchod se stělnými zbraněmi vybavující drogové kartely přitom byly problémy, které Calderón označil za důvody vyhlášení války proti drogám. Nejen že se tedy Calderónovi nepodařilo úspěšně bojovat s těmito problémy, během jeho funkčního období dokonce došlo k jejich zhoršení.

I přes zhoršení bezpečnostní situace v zemi Calderónova administrativa prezentovala válku proti drogám jako úspěšnou. Dílčí úspěchy v podobě velkých množství zadržených drog, ilegálních zbraní a zatčených osob podílejících se na drogovém obchodě byly vládou představovány veřejnosti jako vypovídající o zdařilosti postupů. Tyto domnělé pokroky ve snaze rozložit drogový obchod však mohou také svědčit o nárůstu produkce a zvýšení objemu pašovaných ilegálních drog, diverzifikaci trhu s drogami a větším množstvím lidí zapojených do obchodu s nimi. Ze statistik UNODC⁷³ vyplývá, že až na rekordní množství zabaveného kokainu v Mexiku v roce 2007 se však objem zabaveného kokainu v ostatních letech Calderónovy administrativy držel na podobné úrovni jako v předchozích letech. Stejně tak množství marihuany a heroínu zabavené v Mexiku v období 2006-2011 zůstalo relativně stabilní a na podobné úrovni jako za předešlé administrativy prezidenta Foxe. Také rozloha vymýcených makových polí zůstala přibližně stejná, ovšem rozloha polí osázených se více než zdvojnásobila. Zatímco v roce 2006 bylo v Mexiku asi 5 tisíc hektarů polí produkujících opium, v roce 2011 šlo o 12 tisíc hektarů. I přes veřejnou prezentaci jednotlivých konfiskací drog jako závatných úspěchů a pokroků v boji proti drogovému obchodu je z celkového pohledu na objem zabavených drog zřejmé, že po roce 2006 nedošlo k jeho výraznějšímu nárůstu oproti předchozím letům.

⁷² „Drug Violence in Mexico: Data and Analysis Through 2011“, The Trans-Border Institute, University of San Diego, <http://justiceinmexico.files.wordpress.com/2010/07/2012-tbi-drugviolence.pdf> (poslední přístup 9.5.2014).

⁷³ „Seizures, 2004-2009“, UNODC, http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR2011/Seizures_2011_Final.pdf (poslední přístup 13.5.2014).

„World Drug Report 2013“, UNODC, http://www.unodc.org/unodc/secured/wdr/wdr2013/World_Drug_Report_2013.pdf (poslední přístup 9.5.2014).

2.7 Možné příčiny Calderónovy eskalace války proti drogám

Díky zpochybňovanému výsledku prezidentských voleb v roce 2006 se objevily spekulace, zda Calderónovo rozhodnutí eskalovat takzvanou válku proti drogám nebylo motivováno spíše politicky než reálnou potřebou potlačit obchod s drogami v Mexiku. Calderónova legitimita byla těsným výsledkem voleb a následujícími protesty příznivců jeho oponenta otřesena. Silné téma drogového obchodu tak bylo možností získat si podporu a přízeň většiny obyvatelstva. Tento pohled podporuje i nereálnost některých Calderónových deklarovaných důvodů pro vyhlášení války proti drogám. Calderón se vyjádřil, že Mexiko přestává být pro drogy pouze tranzitní zemí a samo se stává i jejich konzumentem. Z výzkumů závislostí provedených mexickým ministerstvem zdravotnictví i z průzkumů UNODC však vyplývá, že k nárůstu konzumace drog před nástupem prezidenta Calderóna nedošlo. Přítomnost drogového obchodu v Mexiku je daná především poptávkou po drogách na sousedním americkém trhu. Domácí mexický trh zůstává marginálním a konzumace drog v Mexiku je v porovnání s USA i ostatními latinskoamerickými státy minimální. Také argument narůstajícího násilí spojeného s drogovým obchodem se ukázal být neopodstatněným. Naopak období od počátku 90. let do Calderónova nástupu do úřadu se vyznačovalo poklesem míry násilných úmrtí na polovinu. Násilí ze strany drogových kartelů bylo omezeno na osoby nějakým způsobem zapojené do obchodu s drogami jako metoda řešení sporů, vyřizování účtů a v rámci konkurenčního boje mezi jednotlivými kartely. K výraznému nárůstu násilí naopak došlo až po Calderónově eskalaci protidrogových zásahů ze strany státu.

Opravdovost Calderónova rozhodnutí je podporována jeho dalším argumentem pro válku proti drogám, kterým byla korupce a napojení kartelů na státní a politický aparát. Přestože kartely pravděpodobně neměly motivaci stát nahradit či převzít jeho funkci, vysoká míra korupce a propojení s veřejnou sférou byly odvěkou součástí obchodu s drogami v Mexiku. Obchod s drogami byl na politiku napojen již od svých počátků. Díky politické hegemonii strany PRI byl však na závislý na přízni zkorumpovaných politiků, a tedy v pozici podřízené politické moci. Činnost mexických drogových organizací tak závisela na ochraně a selektivním vymáhání dodržování protidrogových zákonů poskytovanými za úplatek politiky či státními úředníky. S postupnou ztrátou politické hegemonie strany PRI však drogové kartely získávaly nezávislost na bezpečnostních a justičních institucích země, které do té doby hráli roli prostředníka státní spolupráce s kartely. V Calderónově době korupce vládních úředníků a

příslušníků bezpečnostních složek sice zjednodušuje pašování drog přes Mexiko, ale fungování obchodu s drogami na ní již není zcela závislé. Calderónův argument korupce státních úředníků byl tedy zjevně oprávněný. Svou roli však také jistě sehrála ztráta určité kontroly nad drogovými kartely a jejich větší nezávislost na státních strukturách.

Spíš než válku proti drogám vyhlásil tedy Felipe Calderón válku proti drogovým kartelům. Tomu nasvědčuje i povaha operací armády a federální policie realizovaných během Calderónovy administrativy. Strategií bylo zadržování vysoko postavených členů kartelů či přímo jejich bossů ve víře, že toto povede k rozložení kartelů. Represivní postupy a odstraňování vedení kartelů vedlo k výraznému nárůstu násilí ze strany kartelů. Oslabení jednoho kartelu se pokoušely využít ostatní kartely dané oblasti ve snaze posílit svou pozici v rámci konkurenčního boje. Pod zvýšeným tlakem ze strany státu se však oběťmi násilí ze strany kartelů stávali ve větší míře i osoby bojující či vyjadřující se proti nim.

S Calderónovým rozhodnutím vyhlásit drogovým kartelům válku se objevily názory, že toto rozhodnutí bylo převážně motivováno snahou udržet si dobré vztahy s USA. Možný vliv USA na Calderónovu eskalaci války proti drogám bude rozebrán v následující kapitole.

3. USA a eskalace války proti drogám v Mexiku

3.1 Obchod s drogami jako otázka národní bezpečnosti

V odpovědi na teroristické útoky 11. září 2001 došlo v USA k předefinování všech otázek spojených s hranicemi, tedy i pašování ilegálních drog. Do té doby byly hraniční otázky vnímány jako záležitosti vymáhání dodržování zákonů, po teroristických útocích na města New York a Washington však došlo k jejich sekuritizaci. Veškeré otázky související s hranicí USA byly tedy vymezeny jako problémy národní bezpečnosti země. Stejně tak pašování ilegálních drog, ke kterému dochází především na mexicko-americké hranici, se tedy stalo otázkou národní bezpečnosti USA. Sekuritizace všech otázek spojených s hranicí se ukázala trvalou v roce 2002 s vytvořením Ministerstva vnitřní bezpečnosti USA (*Department of Homeland Security*, DHS), pod kterým bylo

sjednocena řada úřadů zabývajících bezpečností dopravy, pobřežních a pozemních hranic země.⁷⁴ Drogový obchod byl tedy sdružením pod kompetencemi DHS spolu s ilegální imigrací a teroristickými útoky označen za bezpečnostní hrozbu USA. Přístup zvolený k řešení drogového problému však byl unilaterální, krátkodobý a zaměřený do značné míry na vymáhání dodržování zákonů, aniž by byla alespoň část pozornosti věnována širším ekonomickým a sociálním silám motivujícím obchod s drogami a účast na něm.⁷⁵

3.2 Přístup USA během administrativy George Bushe

Přitvrzování represivních opatření se i při pohledu na historický vývoj války proti drogám zdá být jedinou odpovědí na jakýkoli problém spojený s drogami. V této linii pokračovala i administrativa prezidenta George W. Bushe, který problém drog a terorismus spojil přímo, když řekl, že drogový obchod finančně podporuje a udržuje teroristické organizace.⁷⁶ Stejně tak Národní bezpečnostní strategie USA (*National Security Strategy*) z roku 2002⁷⁷ upozorňovala na souvislost mezi obchodem s drogami a teroristickými organizacemi a zároveň na hrozbu neomezeného drogového obchodu pro bezpečnost země. V případě Mexika mohly být obavy z tohoto spojení drogového obchodu a teroristických organizací vztaženy na povstalecké guerillové hnutí *Ejército Zapatista de Liberación Nacional* (EZLN) působící především v nejjihnějším státě Chiapas. Mexiko jakožto hlavní tranzitní země pro drogy dodávané na trh USA ovšem mohlo být vnímáno jako ohrožující národní bezpečnostní situaci USA i bez této souvislosti.

3.3 Protidrogový státní aparát

Prosazováním protidrogové politiky USA se do různé míry zabývá řada úřadů spadajících pod nejrůznější ministerstva. V hospodářském roce 2006 byly z federálního rozpočtu USA financovány protidrogové aktivity celkem devíti ministerstev: obrany (*Department of Defense*), školství (*Department of Education*), zdravotnictví a sociálních věcí (*Department of Health and Human Services*), vnitřní bezpečnosti (*Department of*

⁷⁴ „President Bush Signs Homeland Security Act“, The White House, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/11/20021125-6.html> (poslední přístup 10.5.2014).

⁷⁵ Payan, „The Three U.S.-Mexico Border wars“, 19.

⁷⁶ „Bush: War on Drugs Aids War on Terror“, *CBS News*, 14. prosince 2001. <http://www.cbsnews.com/news/bush-war-on-drugs-aids-war-on-terror/> (poslední přístup 11.5.2014).

⁷⁷ „The National Security Strategy of the United States of America, September 2002“, The White House, <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf> (poslední přístup 9.5.2014).

Homeland Security), spravedlnosti (*Department of Justice*), zahraničí (*Department of State*), financí (*Department of Treasury*) a ministerstva pro záležitosti veteránů (*Department of Veterans Affairs*).⁷⁸ Hlavním orgánem státní správy určujícím protidrogovou politiku je však Úřad pro národní protidrogovou politiku USA (*Office of National Drug Control Policy*, ONDCP), který spadá pod administrativu prezidenta. ONDCP koordinuje aktivity spojené s drogovou kontrolou a související finanční prostředky federální vlády a vytváří národní strategii pro snížení užívání nelegálních drog, jejich výroby a obchodu s nimi.⁷⁹

3.4 Sílicí hrozba mexických drogových kartelů

Během administrativy prezidenta Bushe byly právě mexické drogové kartely v narůstající míře označovány za organizace obchodující s drogami (*drug trafficking organizations*, DTOs) s nejsilnější pozicí na trhu v USA. Zpráva o posouzení národního drogového ohrožení (*National Drug Threat Assessment*, NDTA) každoročně vydávaná Ministerstvem spravedlnosti USA napomáhá při tvorbě protidrogové politiky Bílého domu, její závěry tak mohou ovlivnit i tlak exekutivy na protidrogovou politiku ostatních zemí. NDTA z roku 2005 identifikovala mexické drogové kartely jako nejvlivnější DTOs v USA, upozornila také na jejich narůstající podíl na trhu s metamfetaminy a kokainem, jelikož kolumbijské DTOs se ve vzrůstající míře stávaly závislými na mexických a domácí trh s metamfetaminy byl potlačen. Oproti tomu v letech 2003 a 2004 byly za hlavní DTOs označovány jak mexické, tak kolumbijské kartely. NDTA z roku 2006 poukázala na pokles domácí produkce metamfetaminů díky omezení prodeje efedrinu a pseudoefedrinu v USA. Podle zprávy byl však pokles domácí produkce metamfetaminů kompenzován prudkým nárůstem produkce v Mexiku, které mělo velké výrobní kapacity, tudíž i další poklesy produkce v USA měly být pravděpodobně vyváženy mexickou produkcí drogy. Zpráva dochází k závěru, že zjevná lehkost, se kterou se mexické pašerácké organizace přizpůsobují tlaku donucovacích orgánů, naznačuje, že nevyvážené úsilí jedné strany hranice může omezit účinnost iniciativ k potlačení metamfetaminů. Zároveň zpráva upozorňuje, že již druhým rokem státní i lokální donucovací úřady po celých USA označují metamfetaminy jako drogu

⁷⁸ „National Drug Control Strategy: FY 2006 Budget Summary“, The White House, http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/ondcp/Fact_Sheets/FY2006-Budget-Summary-February-2005.pdf (poslední přístup 13.5.2014).

⁷⁹ „About ONDCP“, The White House, <http://www.whitehouse.gov/ondcp/about> (poslední přístup 10.5.2014).

představující největší hrozbu. V říjnu roku 2006 pak byla vydána NDTA 2007, která opět upozorňovala na dominantní postavení mexických kartelů co se pašování a distribuce drog týče. Oproti předchozím letům však hlásila, že se vliv mexických DTOs výrazně zvyšuje v každém regionu USA a pro místní donucovací orgány je odhalení a rozvrácení jejich činnosti stále náročnějším úkolem.⁸⁰ Narůstající vliv mexických kartelů a jejich podíl na drogovém obchodu s metamfetaminy, který narušoval snahy USA o omezení konzumace a šíření této drogy vyhodnocované jako nejnebezpečnější bezprostředně před nástupem Felipe Calderóna do úřadu prezidenta Mexika, mohl vést americkou exekutivu k vyvinutí politického tlaku k eskalaci protidrogové politiky Mexika.

3.5 Národní strategie drogové kontroly USA

Vnímání mexických drogových kartelů jako největší hrozby protidrogové politiky USA potvrzují i Národní strategie drogové kontroly USA (*National Drug Control Strategy*) před rokem 2006. Národní strategie drogové kontroly USA stanovují snížení domácí konzumace ilegálních drog jako hlavní cíl protidrogové politiky. Prostředky volené k dosažení tohoto cíle jsou vzdělávání a prevence, rehabilitační programy a narušení drogového trhu donucovacími prostředky v rámci USA i v zahraničí. Omezení nabídky a přerušení dodávek drog má vést ke zvýšení jejich ceny a snížení jejich kvality, což má od jejich užívání odradit stávající i potenciální konzumenty. Narušení trhu s drogami má být docíleno zachycováním pašovaných zásilek, ničením produkce, podporou pěstování alternativních plodin a zadržením hlavních představitelů drogových organizací. Ve strategii z roku 2004 je sice jako země nejvíce pašující do USA pseudoefedrin na výrobu metamfetaminů označena Kanada, počínající role Mexika na výrobě a distribuci této drogy je však zmíněna také. V roce 2005 strategie opět upozorňuje na narůstající podíl mexické produkce metamfetaminů na americkém trhu, zároveň také nabádá k identifikaci klíčových osob drogových kartelů a jejich odstranění. Strategie z února

⁸⁰ „National Drug Threat Assessment 2003“, National Drug Intelligence Center, U.S. Department of Justice, <http://www.justice.gov/archive/ndic/pubs3/3300/3300t.htm> (poslední přístup 14.5.2014).

„National Drug Threat Assessment 2004“, National Drug Intelligence Center, U.S. Department of Justice, <http://www.justice.gov/archive/ndic/pubs10/10330/10330p.pdf> (poslední přístup 14.5.2014).

„National Drug Threat Assessment 2005“, National Drug Intelligence Center, U.S. Department of Justice, <http://www.justice.gov/archive/ndic/pubs11/12620/12620p.pdf> (poslední přístup 14.5.2014).

„National Drug Threat Assessment 2006“, National Drug Intelligence Center, U.S. Department of Justice, <http://www.justice.gov/archive/ndic/pubs11/18862/index.htm> (poslední přístup 14.5.2014).

„National Drug Threat Assessment 2007“, National Drug Intelligence Center, U.S. Department of Justice, <http://www.justice.gov/archive/ndic/pubs21/21137/21137p.pdf> (poslední přístup 14.5.2014).

roku 2006 důrazně upozorňuje na narůstající význam Mexika v produkci a pašování drog na americký trh, k čemuž dochází především pozemními cestami přes společnou hranici obou zemí. Strategie požaduje zintenzivnění úsilí obou stran zabezpečit společnou hranici, jelikož stejné sítě dopravující přes ni drogy mohou do USA dopravit i členy teroristických organizací a zbraně hromadného ničení. Tato rétorika se zdá být neobvykle urgentní i při porovnání se stejnou strategií z roku 2002, tedy přímo po teroristických útocích v září roku 2001, která jen zdůrazňuje potřebu lépe kontrolovat hranice a zastavit tok drog přes ně. Strategie pak dále oceňuje jisté mexické úspěchy v podobě eradikace polí s drogami, současně ale poukazuje na bezprecedentní nárůst násilí ze strany mexických drogových kartelů a vyzývá k zadržení a předání hlavních osob zapojených do obchodu s drogami.

Mexické drogové kartely byly tedy před nástupem prezidenta Calderóna v prosinci roku 2006 čím dál tím více vyhodnocovány USA jako drogové organizace s bezkonkurenčně nejsilnější pozicí na americkém drogovém trhu. Pro USA tudíž představovaly i největší hrozbu v oblasti protidrogové politiky. V roce 2006 Národní strategie drogové kontroly USA dokonce jako důvod pro hlubší spolupráci mezi oběma zeměmi a posílení kontroly společné hranice uvedla možné využití hranice pro bezprostřednější bezpečnostní hrozbu v podobě přepravy zbraní hromadného ničení a členů teroristických organizací do země. Tento závěr tedy mohl vyvolat silnější tlak ze strany USA na razantnější zakročení proti obchodu s drogami ze strany Mexika. Současně však mohl být tento závěr Mexikem interpretován jako pobídka k eskalaci mexických protidrogových opatření za účelem vyhnutí se použití politického či ekonomického tlaku USA k dosažení dostatečné spolupráce na naplnění protidrogových cílů USA.

3.6 Iniciativa Mérida

V tomto kontextu lze chápat Iniciativu Mérida (*Mérida Initiative*) jako pokračování amerického represivního přístupu k protidrogové politice. Při analýze hlavních východisek iniciativy je zřejmé, že navazuje na linii dlouhodobého směru bezpečnostní politiky USA vůči Mexiku. Iniciativa Mérida byla poprvé představena v říjnu roku 2007 jako víceletý plán podpory USA protidrogových snah Mexika a zemí Střední Ameriky a Karibiku v celkové výši 1,4 miliard dolarů. Plán byl Kongresem USA schválen v červnu roku 2008 a jen pro rok 2009 Mexiku přiřadil 400 milionů dolarů. Primárními cíli

iniciativy bylo rozložit moc drogových kartelů, pomoci Mexiku a zemím Střední Ameriky zesílit kontrolu svých hranic, zkvalitnit justiční systém a omezit ilegální činnost drogových kartelů.⁸¹ Finanční pomoc iniciativy na rok 2009 byla zaměřena na technické vybavení a výcvik armády a federální policie Mexika za účelem zefektivnění zabavování pašovaných drog. Opět byl tedy v rámci logiky eskalace kladen důraz na represivní linii protidrogových snah s cílem snížit nabídku drog na trhu USA narušením jejich pašování ze zahraničí, aniž by byly zvýšeny prostředky na omezení domácí poptávky. Přestože USA přislíbily adresovat všechny aspekty drogového obchodu, tedy i poptávku USA a ilegální obchod se zbraněmi⁸², za administrativy prezidenta Bushe šlo nadále spíše o podporu zadržení dodávek drog bez zvýšení prostředků na prevenci či rehabilitační programy.

3.7 Změny Obamovy administrativy

K náznaku změny přístupu USA k protidrogové politice došlo s administrativou prezidenta Baracka Obamy v roce 2009. V březnu roku 2009 totiž ministryně zahraničí USA Hillary Clinton otevřeně přiznala podíl USA na mexickém drogovém problému, jelikož poptávka po ilegálních drogách v USA a neschopnost vlády USA zamezit pašování zbraní do Mexika napomáhala drogovému obchodu.⁸³ Takovéto přijetí podílu zodpovědnosti USA za drogové problémy vysokým vládním představitelem USA bylo významným symbolickým krokem naznačujícím možnou hlubší spolupráci s Mexikem na vytvoření vícestranné strategie ve válce proti drogám. V roce 2010 došlo ke změně strategie Iniciativy Mérida směrem k většímu zaměření na reformu institucí, podporu justiční reformy a posílení kapacity k udržení právního státu. Iniciativa byla postavena na čtyři pilíře: rozvrácení činnosti mexických drogových kartelů, posílení demokratických institucí, zlepšení správy společné hranice ke zlepšení pohybu zboží a osob, vytvoření silných komunit.⁸⁴ Spolu s touto změnou strategického přístupu došlo i k přeskupení finančních prostředků iniciativy. Od roku 2012 financování druhého pilíře

⁸¹ „Mérida Initiative for Mexico and Central America: Funding and Policy Issues“, Congressional Research Center, <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R40135.pdf> (poslední přístup 9.5.2014).

⁸² „Joint Statement on the Merida Initiative: A New Paradigm for Security Cooperation“, U.S. Department of State Archive, <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2007/oct/93817.htm> (poslední přístup 10.5.2014).

⁸³ „Clinton: U.S. Drug Policies Failed, Fueled Mexico’s Drug War“, *The Washington Post*, 26. března 2009. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/03/25/AR2009032501034.html> (poslední přístup 13.5.2014).

⁸⁴ „U.S. Relations With Mexico“, U.S. Department of State, <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35749.htm> (poslední přístup 12.5.2014).

posílení demokratických institucí Mexika převýšilo podporu ostatních pilířů.⁸⁵ Součástí druhého pilíře je soudní reforma a reforma policejních sborů jednotlivých států za účelem posílení právního státu, prohloubení demokracie a potlačení korupce. Prvním pilířem je rozvrácení veškeré trestné činnosti mexických drogových kartelů. Cílem třetího pilíře je vytvoření „hranice 21. století“ především zvýšením veřejné bezpečnosti, urychlením legálního obchodu a cestování investicemi do technologií a infrastruktury. Čtvrtý pilíř se pak soustředí na řešení hlubších příčin kriminality a násilí, snaží se tedy podporovat bezpečnost a sociální rozvoj komunit v oblastech s vysokou mírou trestné činnosti za účelem prevence kriminality v těchto komunitách. Přestože Kongres USA původně schválil financování Iniciativy Mérida ve výši 1,4 miliardy dolarů, mezi léty 2008 a 2014 bylo na pomoc Mexiku v rámci iniciativy přiznáno celkem 2,4 miliard dolarů.⁸⁶

Nový pohled na drogový problém reflektovala i první Národní strategie drogové kontroly Obamovy administrativy pro rok 2011. Na užívání drog bylo v této strategii pohlíženo více jako na problém veřejného zdraví spíše než jako na trestnou činnost. Spolu s tím došlo i k navýšení finančních prostředků věnovaných na prevenci a rehabilitační programy o 6,5 %, celkově však zůstává nepoměr mezi prostředky na potlačení domácí poptávky po drogách a snížení nabídky, na boj s poptávkou jde 36 % a na boj s nabídkou 64 % z celkem 15,5 miliard dolarů.⁸⁷

Zdá se, že s Obamovou administrativou v USA dochází ke změně přístupu k válce proti drogám směrem k chápání problému v širším kontextu. Přiznání částečné viny USA na mexickém problému s drogovými kartely znamená symbolický odklon od přechodných tendencí války proti drogám externalizovat mimo území USA. Otevřené přijetí zodpovědnosti USA za přispění drogovému obchodu neúspěšnými opatřeními k potlačení domácí poptávky a pašování zbraní do Mexika může naznačovat ochotu hledat nové řešení problému. Přiznání USA, že unilaterální represivní přístup se prokázal neúspěšným, může do budoucna znamenat vůli najít společný bilaterální

⁸⁵ „U.S.-Mexican Security Cooperation: The Mérida Initiative and Beyond“, Congressional Research Center, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R41349.pdf> (poslední přístup 10.5.2014).

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ „National Drug Control Strategy: FY 2011 Budget Summary“, The White House, <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/ondcp/policy-and-research/fy11budget.pdf> (poslední přístup 14.5.2014).

přístup zacílený na kořeny problému, které tkví v neutěšené ekonomické a sociální situaci zemí produkujících či pašujících ilegální drogy.

3.8 Vliv asymetrického vztahu USA a Mexika

Vztahy USA a Mexika je nutné chápat v kontextu asymetrického postavení obou zemí. Přestože Mexiko je na úrovni mezinárodního práva formálně nezávislou zemí, faktický politický i ekonomický vliv USA na mexickou politiku je zřejmý. V devadesátých letech 20. století došlo v souvislosti s přijetím dohody NAFTA k většímu otevření mexické ekonomiky a jejímu hlubšímu navázání na USA. S tím získaly požadavky USA na Mexiko větší manipulační prostor. Mexiko tak bylo větším ekonomickým propojením s USA, do kterých proudí valná většina mexického exportu, vystaveno většímu tlaku na americké požadavky, například ve formě intenzivnějšího boje proti drogovému obchodu, přistoupit. Navíc USA získaly s politickou výměnou v roce 2000, kdy byl mexickým prezidentem zvolen Vicente Fox z programově více proamerické strany PAN, v Mexiku jakéhosi politického spojence. Tím byl i mexický prezident Felipe Calderón ze stejné politické strany, který proti drogovým kartelům zakročil v bezprecedentní míře. V zájmu USA byla eskalace války proti drogám na mexické straně žádoucí nejen kvůli vysoké konzumaci drog v USA, ale i v souvislosti s možným spojením drogových kartelů s teroristickými organizacemi. Nežádoucím byl pro USA také rostoucí vliv mexických drogových kartelů na americký drogový trh i patrná nezávislost činnosti drogových kartelů na míře korupce v Mexiku. Spolu s postupnou ztrátou politické hegemonie strany PRI se totiž obchod s drogami v Mexiku stával ve zvyšující se míře nezávislý na spolupráci mexického státního aparátu s drogovými kartely. Působení mexických drogových kartelů se tedy začalo vymykat kontrole státu, což bylo potenciální hrozbou jak pro bezpečnost Mexika, tak sousedních USA. Díky velké míře korupce mexických donucovacích orgánů a jejich dobrovolné či vynucené spolupráci s nimi byla naléhavost tohoto problému ještě zdůrazněna. Spolupráce obou zemí na potlačení vlivu mexických drogových kartelů a jejich podílu na drogovém obchodě tedy měla své výhody pro obě země.

Závěr

USA byly první zemí na světě kriminalizující užívání drog a zároveň i iniciátorem prohibice drog na světové úrovni. USA válku proti drogám započaly interně již na konci 19. století, kdy došlo k zákazu kouření opia. Válka proti drogám byla v USA vyhlášena bez předchozí veřejné diskuze či odborného zkoumání účinků drog, které byly často záměrně dramtizovány. Během 30. let bylo i užívání marihuany postaveno mimo zákon. V průběhu 60. let pak v rámci kontrakultury a protestů proti tradičním hodnotám a autoritám došlo k nárůstu rekreačního užívání ilegálních drog. Spolu s tím došlo k první výrazné eskalaci boje proti drogám za prezidenta Nixona. Díky své geografické blízkosti a dlouhé historii pašování mezi oběma zeměmi bylo již v té době Mexiko jedním z předních dodavatelů ilegálních drog na trh do USA. Nixonova administrativa v roce 1969 vyhlásila protidrogovou operaci *Intercept* zpřísnující hraniční kontroly všech vozidel. Tato jednostranná operace a nedostatečné informování mexické vlády o jejích přípravách vyslalo Mexiku jasný signál, že protidrogová politika se ve vzájemných vztazích stává stále významnějším tématem a od mexické vlády se očekává spolupráce na boji proti drogám. Pod pobídkami ze strany USA tak v roce 1975 mexická vláda spustila operaci Kondor k vymýcení produkce drog v Mexiku. Nezamýšleným důsledkem operace byl však vznik silných mexických drogových kartelů, které se dokázaly lépe přizpůsobovat měnícím se podmínkám než menší, méně profesionální a méně agresivní drogové organizace. Protidrogové operace USA na Floridě pak v 80. letech ještě posílily postavení mexických kartelů, jelikož došlo k přesunu pašerácké trasy kokainu na pozemní cesty do Mexika a větší napojení a tedy i závislost kolumbijských drogových organizací na mexických.

Je tedy zřejmé, že během počátků války proti drogám USA vytvářely na Mexiko silný politický tlak, aby dosáhly mexické kooperace s protidrogovými cíli USA. Prohibice drog a následující vytvoření černého trhu s drogami v USA navíc do Mexika přesunulo pěstování opia a distribuci kokainu. Mexický drogový obchod je tedy důsledkem vysoké poptávky po drogách v sousedních USA. USA hrají centrální roli v existenci mexického drogového obchodu díky vysoké domácí poptávce. Tento argument podporuje i fakt, že mexický drogový trh je spíše marginální a Mexiko tedy v rámci obchodu s drogami hraje roli tranzitní země.

K politickému tlaku USA na Mexiko ke spolupráci na prosazování protidrogové politiky USA se v 90. letech navíc přidal i silnější ekonomický tlak. Spolu s přijetím dohody NAFTA se mexická ekonomika v nebyvalé míře otevřela a navázala na USA, do kterých je vyvážena většina mexického exportu. Díky zvýšené ekonomické závislosti Mexika na USA se tak Mexiko vystavilo i většímu tlaku přistoupit na další požadavky ze strany USA jako například zintenzivnění boje proti drogám.

S teroristickými útoky 11. září 2001 v USA došlo k redefinici všech problémů spojených s hranicí jako otázek národní bezpečnosti, tedy i pašování ilegálních drog z Mexika. Vládní dokumenty USA vyhodnocující drogovou hrozbu a určující strategii kontroly drog v té době ve zvýšené míře začaly upozorňovat na dominantní postavení mexických drogových kartelů na trhu USA a vybízet k hlubší spolupráci s Mexikem na jejich odstranění.

Eskalace války proti drogám, ke které došlo v bezprecedentní míře po nástupu mexického prezidenta Calderóna do úřadu na konci roku 2006, byla však i v zájmu Mexika. Obchod s drogami se v Mexiku totiž díky postupné ztrátě politické hegemonie strany PRI stal nezávislým na spolupráci mexického státního aparátu a začal se tedy vymykat kontrole státu. To bylo bezpečnostní hrozbou jak pro Mexiko, tak pro USA. Velká míra korupce mexických donucovacích orgánů a jejich spolupráce s drogovými kartely naléhavost problému ještě zdůraznila. Závěry průzkumů USA o hrozbě silného postavení mexických drogových kartelů byly pro Calderóna potvrzením, že snaha Mexika rozložit činnost a vliv mexických kartelů bude ze strany USA podpořena minimálně politicky. Tomu přispívala i zkušenost se snahami USA o potlačení drogového obchodu do té doby.

Eskalace války proti drogám na mexické straně byla v zájmu USA díky velké konzumaci drog v USA, kvůli možnému spojení mexických drogových kartelů s teroristickými organizacemi, rostoucímu vlivu mexických kartelů na drogový trh USA a nezávislosti mexického drogového obchodu na míře korupce státního a donucovacího aparátu v Mexiku. Prohloubení spolupráce obou zemí na potlačení vlivu mexických drogových kartelů a jejich podílu na drogovém obchodu tedy mělo své výhody pro obě země.

Vzájemné vztahy mezi USA a Mexikem je třeba chápat v kontextu jejich asymetrického postavení. Díky významu trhu USA pro ekonomiku Mexika je v mexickém zájmu udržování politické spolupráce s USA. Přestože byla válka proti drogám původně iniciována USA a během 19. století byla díky politickému a ekonomickému tlaku ze strany USA mexická kooperace s protidrogovým úsilím vynucena, eskalace války proti drogám mexického prezidenta Calderóna měla na mexické straně i jiné důvody než pouhé udržení si dobrých vztahů s USA. Hlubší spolupráce mezi oběma zeměmi na rozložení mexických drogových kartelů a narušení mexického obchodu s drogami byla na obou stranách motivována především zlepšením bezpečnostní situace.

Summary

The U.S.A. was the first country in the world to criminalize drug use and also to initiate drug prohibition regime internationally. The U.S. started the war on drugs with the prohibition of opium at the end of the 19th century. Yet the war on drugs was declared without previous public discussion of the topic or scientific research on the effects of drug use, which were often intentionally exaggerated. During the 1960s recreational drug use in the U.S. increased dramatically as part of the anti-establishment counterculture movement of the era. That brought with it the first escalation of the war on drugs by the U.S. president Nixon. In the 1960s Mexico was already one of the principal suppliers of illicit drugs to the U.S. due to its geographical proximity and the long history of smuggling between both countries. In 1969 the Nixon administration launched the Operation Intercept, an anti-drug measure including a mandatory inspection of every vehicle crossing the border. This unilateral operation by the U.S. and the fact, that the Mexican government was hardly informed about the operation before its launch, indicated the growing importance of anti-drug policies in bilateral relations of the U.S. and Mexico. It also signaled that Mexican cooperation was expected. The Operation Condor launched in Mexico in 1975 to eradicate drug production suggested growing Mexican conformity with the U.S. anti-drug efforts. The unintended consequence of the operation was the creation of large Mexican drug cartels, which were more adaptable to changing circumstances than their less professional and less aggressive drug counterparts. The position of these cartels was further strengthened in the 1980s, when cocaine smuggling Colombian drug organizations became increasingly dependent on their Mexican counterparts, because of the U.S. anti-drug operations in Florida.

It is certain that at the beginning of the war on drugs the U.S. politically pressured Mexico to achieve its cooperation with the U.S. anti-drug objectives. Drug prohibition regime and the following creation of the black drug market in the U.S. brought opium and cocaine to Mexico, where marihuana was already being grown. Existence of the Mexican drug cartels and drug trafficking is the consequence of the U.S. demand for illicit drugs. This argument is further supported by the fact, that Mexican drug market is rather marginal and although Mexico is drug-producing and drug-transit country, it is

not drug-consuming country. Beside U.S. political pressure on Mexico from 1990s onwards there also was a larger economic pressure. The passage of NAFTA opened Mexican economy to the U.S., but also increased dependence of Mexican export on the demand of the U.S. Larger economic dependence of Mexico on the U.S. also increased the U.S. influence on the formation of other than economic Mexican policies.

After September 11, 2001 terrorist attacks on the U.S. all border issues including drug trafficking were redefined as matters of national security. After the year 2001 U.S. National Drug Threat Assessment and National Drug Control Strategy increasingly evaluated Mexican drug cartels as dominant drug trafficking organizations and threats on the U.S. drug market. These findings were a confirmation for Calderón that Mexico's efforts to disrupt activity of Mexican drug cartels will be at least politically supported by the U.S. That was emphasized by the experience with the U.S. commitment to the war on drugs from its beginning.

Escalation of the war on drugs after the year 2006, when Felipe Calderón became the president of Mexico, was not only in the interest of the U.S. but also in the interest of Mexico. Due to the gradual loss of political hegemony of the PRI party Mexican drug cartels and their activities became less and less dependent on the cooperation of corrupted officials. This loss of at least partial state control over the cartels was a security threat for both Mexico and the U.S. Widespread corruption among Mexican officials further stressed the extent of the problem.

Escalation of the war on drugs by Mexico was in the interest of both the U.S. and Mexico. In U.S. the reasons were: high level of drug consumption in the U.S., possible alliance between Mexican drug cartels and terrorist organizations, growing importance of Mexican drug cartels on drug trafficking to the U.S. and apparent independence of Mexican drug cartels activity of Mexican officials corruption. Although it was in the political and economic interest of Mexico to comply the U.S. anti-drug efforts, the motivation to escalate the war on drugs was also the improvement of the security of the state.

Prameny a literatura

Primární zdroje

„266 – Special Message to the Congress on Control of Narcotics and Dangerous Drugs.“, The American Presidency Project,
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=2126> (poslední přístup 13.5.2014).

„2006 World Drug Report“, UNODC,
https://www.unodc.org/pdf/WDR_2006/wdr2006_volume2.pdf (poslední přístup 13.5.2014).

„About ONDCP“, The White House, <http://www.whitehouse.gov/ondcp/about> (poslední přístup 10.5.2014).

„ATF Mexico“, Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives, United States Department of Justice, <https://www.atf.gov/files/statistics/download/trace-data/international/2007-2011-Mexico-trace-data.pdf> (poslední přístup 13.5.2014).

„DEA Staffing & Budget“, United States Drug Enforcement Administration,
<http://www.justice.gov/dea/about/history/staffing.shtml> (poslední přístup 13.5.2014).

„Drug Control: Long-Standing Problems Hinder U.S. International Efforts“, United States General Accounting Office, <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GAOREPORTS-NSIAD-97-75/pdf/GAOREPORTS-NSIAD-97-75.pdf> (poslední přístup 13.5.2014).

„Encuesta Nacional de Adicciones 1998“, Secretaria de Salud,
<http://www.salud.gob.mx/unidades/cdi/documentos/CDM1-2.htm> (poslední přístup 13.5.2014).

„Encuesta Nacional de Adicciones 2002“, Instituto Nacional de Estadísticas y Geografía,
http://www.inegi.gob.mx/prod_serv/contenidos/espanol/bvinegi/productos/continuas/sociales/salud/2004/ena02.pdf (poslední přístup 13.5.2014).

„Encuesta Nacional de Adicciones 2011“, Comisión Nacional contra las Adicciones,
http://www.conadic.salud.gob.mx/pdfs/ENA_2011_DROGAS_ILICITAS_.pdf (poslední přístup 13.5.2014).

„Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes“, Research Report UNODC, 2011,

http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf (poslední přístup 13.5.2014).

„Firearms Trafficking: U.S. Efforts to Combat Arms Trafficking to Mexico Face Planning and Cooperation Challenges“, United States Government Accountability Office, <http://www.gao.gov/assets/300/291223.pdf> (poslední přístup 13.5.2014).

„Joint Statement on the Merida Initiative: A New Paradigm for Security Cooperation“, U.S. Department of State Archive, <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2007/oct/93817.htm> (poslední přístup 10.5.2014).

„National Drug Control Strategy: FY 2006 Budget Summary“, The White House, http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/ondcp/Fact_Sheets/FY2006-Budget-Summary-February-2005.pdf (poslední přístup 13.5.2014).

„National Drug Control Strategy: FY 2011 Budget Summary“, The White House, <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/ondcp/policy-and-research/fy11budget.pdf> (poslední přístup 14.5.2014).

„National Drug Threat Assessment 2003“, National Drug Intelligence Center, U.S. Department of Justice, <http://www.justice.gov/archive/ndic/pubs3/3300/3300t.htm> (poslední přístup 14.5.2014).

„National Drug Threat Assessment 2004“, National Drug Intelligence Center, U.S. Department of Justice, <http://www.justice.gov/archive/ndic/pubs10/10330/10330p.pdf> (poslední přístup 14.5.2014).

„National Drug Threat Assessment 2005“, National Drug Intelligence Center, U.S. Department of Justice, <http://www.justice.gov/archive/ndic/pubs11/12620/12620p.pdf> (poslední přístup 14.5.2014).

„National Drug Threat Assessment 2006“, National Drug Intelligence Center, U.S. Department of Justice, <http://www.justice.gov/archive/ndic/pubs11/18862/index.htm> (poslední přístup 14.5.2014).

„National Drug Threat Assessment 2007“, National Drug Intelligence Center, U.S. Department of Justice, <http://www.justice.gov/archive/ndic/pubs21/21137/21137p.pdf> (poslední přístup 14.5.2014).

„President Bush Signs Homeland Security Act“, The White House, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/11/20021125-6.html> (poslední přístup 10.5.2014).

„Remarks on Signing Executive Order 12368, Concerning Federal Drug Abuse Policy Functions“, The American Presidency Project, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=42671> (poslední přístup 13.5.2014).

„Seizures, 2004-2009“, UNODC, http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR2011/Seizures_2011_Final.pdf (poslední přístup 13.5.2014).

„The National Security Strategy of the United States of America, September 2002“, The White House, <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf> (poslední přístup 9.5.2014).

„UNODC Homicide Statistics 2013“, UNODC, <https://www.unodc.org/gsh/en/data.html> (poslední přístup 6.5.2014).

„U.S. Relations With Mexico“, U.S. Department of State, <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35749.htm> (poslední přístup 12.5.2014).

„World Drug Report 2013“, UNODC, http://www.unodc.org/unodc/secured/wdr/wdr2013/World_Drug_Report_2013.pdf (poslední přístup 9.5.2014).

Sekundární zdroje

Knihy

Keith Evans, *Válka bez konce, aneb, Krátký smutný příběh o dlouhé válce proti drogám* (Praha: Volvox Globator, 2003).

Kryštof Kozák, *Měkký podbříšek navěky: důsledky asymetrie mezi Spojenými státy a Mexikem* (Praha: Dokořán, 2010).

Oldřich Kašpar, *Dějiny Mexika* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009).

Peter Andreas, *Border Games: Policing the U.S.-Mexico Divide* (Ithaca: Cornell University Press, 2000).

Ted G. Carpenter, *Bad neighbor policy: Washington's Futile War on Drugs in Latin America* (New York: Palgrave MacMillan, 2003).

Tony Payan, *The Three U.S.-Mexico Border wars: Drugs, Immigration, and Homeland Security* (Westport: Praeger Security International, 2006).

Vendula Běláčková, „Mexiko pod vlivem drog a drogové politiky“, in *Mexiko: 200 let nezávislosti*, eds. Vendula Hingarová, Sylvie Květinová, Gabriela Eichlová (Praha: Pavel Mervart, 2010).

Odborné a novinové články

Alberto Diaz-Cayeros a Beatriz Magaloni, „Party Dominance and the Logic of Electoral Design in Mexico's Transition to Democracy“, *Journal of Theoretical Politics* 13, č. 3 (2001): 271-293, <http://online.sagepub.com/> (staženo 28.4.2014).

Alejandro Hope, „Violencia 2007-2011. La tormenta perfecta“, *Nexos*, 1. listopadu 2013. <http://www.nexos.com.mx/?p=15547> (poslední přístup 9.5.2014).

„Bush: War on Drugs Aids War on Terror“, *CBS News*, 14. prosince 2001. <http://www.cbsnews.com/news/bush-war-on-drugs-aids-war-on-terror/> (poslední přístup 11.5.2014).

Catherine E. Shoichet, „A grisly crime surges into spotlight as Mexico shifts drug war strategy“, *CNN*, 29. března 2013. <http://edition.cnn.com/2013/03/27/world/americas/mexico-violence> (poslední přístup 12.5.2014).

César Morales Oyarvide, „La guerra contra el narcotráfico en México. Debilidad del estado, orden social y fracaso de una estrategia“, *Aposta Revista de Ciencias Sociales*, č. 50 (2011). <http://www.apostadigital.com/revistav3/hemeroteca/oyarvide.pdf> (poslední přístup 13.5.2014).

„Clinton: U.S. Drug Policies Failed, Fueled Mexico's Drug War“, *The Washington Post*, 26. března 2009. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/03/25/AR2009032501034.html> (poslední přístup 13.5.2014).

„Drug Violence in Mexico: Data and Analysis Through 2011“, The Trans-Border Institute, University of San Diego, <http://justiceinmexico.files.wordpress.com/2010/07/2012-tbi-drugviolence.pdf> (poslední přístup 9.5.2014).

„Drugs and violence in Mexico: The war on the border streets“, *The Economist*, 30. června 2005. <http://www.economist.com/node/4131600> (poslední přístup 13.5.2014).

Ed Vulliamy, „Nixon’s war on drugs began 40 years ago, and the battle is still raging“, *The Guardian*, 24. července 2011,

<http://www.theguardian.com/society/2011/jul/24/war-on-drugs-40-years> (poslední přístup 13.5.2014).

Fernando Escalante Gonzalbo, „Homicidios 1990-2007“, *Nexos*, 1. září 2009.

<http://www.nexos.com.mx/?p=13270> (poslední přístup 13.5.2014).

Gustavo Castillo García, „Operativos conjuntos detonaron homicidios en seis entidades“, *La Jornada*, 8. Května 2011.

<http://www.jornada.unam.mx/2011/05/08/politica/009n1pol> (poslední přístup 8.5.2014).

James C. McKinley Jr., „Election Ruling in Mexico Goes to Conservative“, *The New York Times*, 6. září 2006.

http://www.nytimes.com/2006/09/06/world/americas/06mexico.html?_r=0 (poslední přístup 13.5.2014).

Luis Astorga, „The Limits of Anti-Drug Policy in Mexico“, *International Social Science Journal* 53, č. 169 (2001): 427-434, <http://onlinelibrary.wiley.com/> (poslední přístup 13.5.2014).

„Mérida Initiative for Mexico and Central America: Funding and Policy Issues“,

Congressional Research Center, <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R40135.pdf> (poslední přístup 9.5.2014).

Nathaniel P. Flannery, „Calderón’s War“, *Journal of International Affairs* 66, č. 2 (2013): 181-196, <http://www.ebscohost.com/> (staženo 5.5.2014).

Richard A. Serrano, „Guns from U.S. equip drug cartels“, *Los Angeles Times*, 10. října 2008. <http://articles.latimes.com/2008/aug/10/nation/na-guns10> (poslední přístup 13.5.2014).

Richard B. Craig, „Operation Intercept: The International Politics of Pressure“, *The Review of Politics* 42, č. 4 (1980): 556-580, <http://www.jstor.org/> (staženo 30.4.2014).

„Stumbling in the dark“, *The Economist*, 26. července 2001.

<http://www.economist.com/node/706591> (poslední přístup 13.5.2014).

„U.S.-Mexican Security Cooperation: The Mérida Initiative and Beyond“,

Congressional Research Center, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R41349.pdf> (poslední přístup 10.5.2014).